

VITENSKAPELIG
HØYSKOLE

Norwegian School of
Theology, Religion and Society

Kjemp for seierskransen!

En komparativ analyse av *ἀγών*-motivet hos Paulus, Epiktet og Filon

Vebjørn Sagedal

Veileder

Professor Reidar Hvalvik

Den panathenske stadion, Athen, Hellas. Foto: Privat

MF vitenskapelig høyskole for teologi, religion og samfunn,

AVH5065: Masteroppgave, Profesjonsstudiet i teologi (30 ECTS), Høst 2018

Antall ord: 21 574

Vet dere ikke at de som løper på stadion, de løper alle sammen, men bare én vinner seiersprisen. Løp da så dere vinner den!

1. Korinterbrev 9,24

Forord

To av mine store interesser er løping og Bibelen. Våren 2017 fikk jeg muligheten til å kombinere begge to da jeg tok et fag om 1. Korinterbrev og Johannes' åpenbaring ved MF vitenskapelig høyskole for teologi, religion og samfunn. I arbeidet med denne oppgaven fikk jeg for alvor øynene opp for Paulus' idrettsmetaforer i 1. Korinterbrev, og sammenhengen mellom disse og De isthmiske leker i Korint. Dette temaet syntes jeg var svært interessant, så da tiden kom for å velge tema for masteroppgaven, valgte jeg å gå i dybden på dette temaet. Jeg ville se nærmere på idretts- og kampmetaforene hos Paulus. Etter hvert som jeg arbeidet med dette temaet, oppdaget jeg at idrett/kampmotivet også er mye brukt hos filosofene Epiktet og Filon, så jeg valgte å også inkludere disse forfatterne i studien.

Resultatet har blitt en sammenlignende studie av idrettsmetaforene hos Paulus, den greske, stoiske filosofen Epiktet og den jødiske filosofen Filon fra Alexandria.

For at dette arbeidet skulle la seg gjennomføre har den gode veiledningen jeg fikk fra professor Reidar Hvalvik vært avgjørende, og jeg vil derfor rette en stor takk til ham. Jeg vil også takke førstelektor Glenn Øystein Wehus for god veiledning til kapittelet om Epiktet. Jeg vil også rette en stor takk til familie, medstudenter og venner for god støtte og oppmuntring i arbeidet. Jeg håper leseren vil finne oppgaven interessant og informativ.

MF vitenskapelig høyskole for teologi, religion og samfunn

Oslo, desember 2018

Sammendrag

I denne masteroppgaven skal jeg analysere idretts- og kampmetaforene hos Paulus, Epiktet og Filon, og forsøke å finne ut om, og i så fall på hvilken måte, Paulus' bruk og tolkning av disse metaforene skiller seg fra Filon og Epiktets bruk av idretts- og kampmetaforer.

Den fremgangsmåten jeg har brukt er at jeg først gir en presentasjon av idretts- og kampmetaforene hos Epiktet, Filon og i *Corpus Paulinum* (med hovedvekt på 1 Kor 9,24-27 og Pastoralbrevene). Deretter foretar jeg en komparativ analyse av de nevnte forfatters relevante tekster, for å forsøke å belyse nærmere hva som er likt og hva som skiller dem i deres bruk av idretts- og kampmetaforer.

Konklusjonen på analysen er at Epiktet, Filon og Paulus på overflaten har ganske lik bruk av idretts- og kampmetaforene, men de tolker dem forskjellig. Mens Epiktet og Filon har et tydelig antroposentrisk perspektiv, har Paulus alltid et teosentrisk perspektiv i sine metaforer. For Epiktet og Filon er fokus alltid på hvordan det enkelte individ kan få et bedre liv, mens Paulus alltid har fokus på Kristus og den eskatologiske frelse.

Innholdsfortegnelse

1 Innhold

2	Innledning	1
2.1	Problemstilling	1
2.2	Forskningshistorie og kildebruk.....	1
2.3	Fremgangsmåte	2
3	Epiktets idrettsmetaforer	3
3.1	Innledning	3
3.2	Bruk av idrettsmetaforer	4
3.3	Hvordan takle motgang	6
3.4	Kampen i sjelen.....	8
3.5	Gjør det beste ut av situasjonen	11
3.6	Konklusjon.....	12
4	Filons idrettsmetaforer	13
4.1	Innledning	13
4.2	Filons forfatterskap.....	14
4.3	Filons bruk av idrettsmetaforer	15
4.4	Filons syn på idrett	16
4.5	Hva mener Filon med sine idrettsmetaforer?.....	18
4.6	Kampen mot begjæret.....	19
4.7	Konklusjon.....	22
5	Idrettsmetaforene hos Paulus/i <i>Corups Paulinum</i>	24
5.1	Innledning	24
5.1.1	1 Korinterbrev 9,24-27	24
5.1.2	Bakgrunn og tilblivelse.....	24

5.1.3	Paulus i Istmia.....	27
5.1.4	1 Kor 9,24.....	27
5.1.5	1 Kor 9,25.....	29
5.1.6	1 Kor 9,26.....	31
5.1.7	1 Kor 9,27.....	32
5.2	Pastoralbrevene.....	35
5.2.1	Kampmetaforer i Pastoralbrevene.....	37
5.2.2	1 Tim 1,18-19 "For at du skal stride den gode strid".....	37
5.2.3	1 Tim 6,12 "Kjemp troens gode strid!".....	39
5.2.4	2 Tim 2,3-7 "Vær en god soldat!".....	41
5.2.5	2 Tim 4,6-8 "Oppdraget er fullført".....	43
5.3	Andre Paulus-tekster med kampmetaforer.....	45
5.4	Konklusjon.....	46
6	Sammenligning av Paulus, Epiktet og Filon.....	47
6.1	Innledning.....	47
6.2	Kampen mot begjæret.....	47
6.3	Synet på idrett.....	49
6.4	Forskjellen i bruk av idrettsmetaforer.....	50
6.5	Bruken av løpsmetaforer.....	52
6.6	Helter som forbilder.....	54
6.7	Individet versus fellesskapet.....	54
6.8	Soldatmotivet.....	55
6.9	Konklusjon.....	56
7	Konklusjon.....	57
8	Litteratur.....	59

2 Innledning

I denne masteroppgaven skal jeg foreta en komparativ analyse av idretts- og kampmetaforene hos Paulus. I dette arbeidet vil jeg legge hovedvekt på 1. Kor 9,24-27 og Pastoralbrevene, men jeg vil også trekke inn andre relevante tekster i *Corpus Paulinum*. Jeg vil så sammenligne disse tekster med de av Epiktet og Filons tekster som gjør bruk av idretts- og kampmetaforer.

I arbeidet med masteroppgaven ønsker jeg å finne ut om, og i så fall på hvilken måte det er forskjell på Paulus' bruk av idrettsmetaforer og den greske filosofen Epiktet og den jødiske historikeren Filons bruk av idrettsmetaforer.

2.1 Problemstilling

Jeg vil ta utgangspunkt i følgende problemstilling i oppgaven: Er det forskjell på Paulus' bruk av idrettsmetaforer i forhold til Epiktet og Filons bruk av idrettsmetaforer?

I arbeidet mitt med denne oppgaven håper jeg å kunne belyse nærmere hvorvidt det er en sammenheng mellom Filon, Paulus og Epiktets bruk av idretts- og kampmetaforer. Jeg antar at Paulus' bruk skiller seg fra Epiktet og Filons bruk, som jeg ønsker å undersøke dette nærmere.

2.2 Forskningshistorie og kildebruk

Det har tidligere vært skrevet litt om idretts- og kampmotivet (ἀγών-motivet) hos Paulus, men ikke veldig mye. Den forfatteren som det kanskje refereres mest til innen dette emnet, er nok Victor C. Pfitzners bok, *Paul and the Agōn Motif* som tar for seg Paulus' bruk av idrettsmetaforer, og mye av arbeidet mitt er basert på denne avhandlingen. Det er også skrevet noen andre bøker og artikler om dette temaet, og av disse vil jeg særlig fokusere på Olav Hognestads artikkelsamling, *Løpet og seierskransen*. Leseren skal være klar over at også Lydia Schmid har skrevet en viktig bok om temaet, *Der Agon bei Paulus*, men siden jeg ikke leser tysk, kommer jeg ikke til å bruke den som kilde i denne oppgaven.

H. A. Harris har også skrevet to bøker, *Greek Athletics and the Jews* og *Greek Athletes and Athletics*, som jeg også har brukt i arbeidet med denne oppgaven.

Utover dette har jeg benyttet en god del artikler bøker om temaet, og til de paulinske tekstene har jeg brukt en del bibelkommentarer, foruten *Novum Testamentum Graece* og diverse norske og engelske bibeloversettelser, primært Bibelselskapets oversettelser av 1930, 1978/85 og 2011, og English Standard Version (ESV).

Når det gjelder Epiktet og Filon, så har jeg i første rekke basert arbeidet mitt på Loeb Classical Librarys greske utgave med engelsk oversettelse av Epiktet og Filons skrifter. I tillegg har jeg hatt god nytte av A. A. Longs bok *Epictetus: A Stoic and Socratic Guide to Life*, A. Kamesars *The Cambridge Companion to Philo* og T. Sælends *Reading Philo: A Handbook*. For en komplett oversikt over kildene jeg har brukt, se litteraturlisten til slutt i oppgaven.

2.3 Fremgangsmåte

Måten jeg vil gå frem på i oppgaven er at jeg først vil redegjøre for de tre forfatterne Epiktet, Filon og Paulus, og foreta en eksegese av et utvalg av deres relevante tekster. Jeg vil deretter foreta en sammenligning av de funnene jeg har gjort hos de respektive forfatterne, og således forsøke å komme frem til hva som er likt, og på hvilke måter de skiller seg fra hverandre. I min eksegese av forfatternes tekster vil jeg når det gjelder Epiktet og Filons ta utgangspunkt i Loeb's anerkjente engelske oversettelser, men jeg vil også konsultere originaltekstene på gresk, der det er hensiktsmessig. Når det gjelder de paulinske tekstene, vil jeg ta utgangspunkt i den greske teksten, og konsultere forskjellige norske og engelske bibeloversettelser og kommentarer i min eksegese. Jeg velger å legge større vekt på grunnteksten til de relevante paulinske tekster ettersom disse er mindre i omfang, men først og fremst fordi det er de paulinske tekstene som er primærkilder i mitt studium.

3 Epiktets idrettsmetaforer

3.1 Innledning

I dette kapittelet skal jeg først gi en presentasjon av den greske, stoiske filosofen Epiktet, og deretter forsøke å redegjøre for hans filosofi, med særlig vekt på hans idrettsmetaforer. Alle sitatene av Epiktet er i engelsk oversettelse, ettersom de ikke finnes på norsk.

Epiktet (55-135 e. kr.) regnes som en av de viktigste, stoiske filosofene i det 1. århundre e. kr. Han ble født i byen Hierapolis i Frygia omkring år 55 e. kr., og vokste opp som slave. Navnet Epiktet var ikke hans virkelige navn, men bare et kallenavn han tok selv. Det greske ordet *ἐπικτητός* betyr rett og slett "ervert." Hva han egentlig het, vet vi ikke.¹

Som ung kom han etter hvert til Roma, hvor han tjente under Epafroditos, en av keiser Neros sekretærer. Da keiser Domitian forviste alle filosofer fra Italia i 95 e. kr., flyttet Epiktet til Nikopolis, en by på vestkysten av Hellas, og startet et filosofisk akademi.

Epiktet ble en ganske populær filosof, og han skal ha blitt besøkt av keiser Hadrian (117-138 e. kr.).² Hans mest berømte elev var Arrian, og det er takket være ham at vi kjenner til Epiktets filosofi.

Epiktet publiserte nemlig aldri selv noen bok, men Arrian publiserte sine egne forelesningsnotater som boken *Discourses of Epictetus* (*Ἐπικλήτων διατριβαί*), og han publiserte *Encheiridion* (*Ἐγχειρίδιον*), som på norsk både har utkommet under tittelen *Håndbok i moral og Kunsten å leve*.

Epiktets filosofi var i hovedsak inspirert av to viktige filosofer. Den ene var Sokrates, den greske filosofiens stamfar, og den andre var Zenon, grunnleggeren av stoicismen.

Stoicismen var en retning innen den greske filosofien som la stor vekt på at følelsene og fornuften skulle holdes adskilt. Når man tok et valg, mente stoikerne, skulle man gjøre det kun ved hjelp av fornuften, uten å la seg påvirke av følelsene. Stoikerne var således svært

¹ Long, A.A. *Epictetus : A Stoic and Socratic Guide to Life*. Oxford: Clarendon, 2002:10

² Long 2002: 11

opptatt av selvkontroll, og selvdisiplin, og idealet var å ha full kontroll over følelsene i enhver situasjon.

Epiktet likte å tone ned seg selv,³ og synes ikke å ha traktet etter berømmelse, og holdt seg for det meste unna offentligheten.⁴ Epiktet utgav heller aldri selv noen bøker; alt vi har er forelesningsnotatene til Arrian.⁵ Dette står i skarp kontrast til den samtidige filosofen Dio Chrystomos, som var, ifølge Long, meget opptatt av å fremme sin egen berømmelse.⁶

Epiktets filosofi kan sies å være en blanding av kynisme og stoisisme.⁷ Han har et dualistisk menneskesyn, dvs. at kropp og sjel er to separate ting, og han har et grunnleggende negativt syn på kroppen. Hvis for eksempel et menneske som du er glad i dør, sier Epiktet, skal du ikke la det bringe deg ut av fatning, fordi det er bare kroppen som dør. Det er sjelen som betyr noe, og den kan ikke dø. Følgelig skal man heller ikke frykte døden, ettersom den bare er en adskillelse av sjelen fra kroppen.⁸

Epiktet mener at grunnlaget for all filosofi ligger i å ha kunnskap om seg selv. Han mener også at man ikke skal knytte seg for mye til mennesker man er glad i, og hele tiden være oppmerksom på at alt og alle er forgjengelig. Han er også opptatt av at ingenting skal bringe en ut av fatning. Uansett hva som skjer skal man beholde roen, jf. uttrykket "stoisk ro."

3.2 Bruk av idrettsmetaforer

Når det gjelder idrett, så bruker Epiktet flere ganger bilder fra sportsverdenen i sin filosofi. Kroneksemplet er *Discourses* 3.23, hvor han vier et helt kapittel til De olympiske leker.

Dette kapittelet tilegner Arrian, forfatteren, "those who read and discuss for the purpose of display."⁹ Her taler Epiktet om at man må gå hundre prosent inn for det, hvis man skal bli filosof. Akkurat sånn som en sprinter eller en langdistanseløper må satse alt for å nå sine mål, og tenke på kosthold, treningsprogram osv.

³ Long 2002:13

⁴ Long 2002:122

⁵ Long 2002:4

⁶ Long 2002:122-23

⁷ Long 2002:15

⁸ Long 2002:248

⁹ Loeb Epictetus vol 2: 169

Dette tar han også opp i *Encheiridion*, kapittel 29. Her sier Epiktet:

So you wish to conquer in the Olympic Games, my friend? And I, too... But first mark the conditions and the consequences. You will have to put yourself under discipline; to eat by rule, to avoid cakes and sweetmeats; to take exercise at the appointed hour whether you like it or not, in cold and heat; to abstain from cold drinks and wine at your will. Then, in the conflict itself you are likely enough to dislocate your wrist or twist your ankle, to swallow a great deal of dust, to be severely thrashed, and after all of these things, to be defeated.¹⁰

Epiktet sier altså at man må tenke nøye gjennom konsekvensene, før man tar et så drastisk valg som å bli toppidrettsutøver. Man må tenke gjennom både de negative og de positive følgene av det valget man tar, og så veie dem opp mot hverandre. Hvis man fortsatt har lyst til å komme til Olympia, må man gå all inn. Det verste man kan gjøre her i livet, sier Epiktet, er å gjøre noe halvveis. Da blir man som et barn som det ene øyeblikket leker gladiator, og det neste leker idrettsmann.¹¹ Nei, skal man oppnå noe her i livet, må man gå hundre prosent inn for det. Skal man bli langdistanseløper, må det ha førsteprioritet i livet, og alt annet må innrettes deretter. Man må underordne seg sin trener som om han var en doktor, og gjør alt hva han befaler, man må tenke på hva man spiser og være villig til å utholde fysiske anstrengende treninger i all slags vær og man må tåle å ha det vondt. Og når man har gått gjennom all denne lidelsen og smerten, kan man ende opp med å tape. Epiktet sier derfor at man må tenke gjennom hva det faktisk innebærer å melde seg på De olympiske leker, slik at den som vurderer dette, skal få et realistisk bilde av hvilke forutsetninger som kreves for å delta, og hvilke konsekvenser et valg om å delta vil få. Man må så selv veie konsekvensene opp mot hverandre å spørre om det er verd det.

Man kan når man leser *Encheiridion* 29 få inntrykk av at Epiktet ikke mener at det er noe poeng i å drive med idrett.

Imidlertid sier Epiktet et annet sted, i *Discourses* 1.24, at det er tøffe forhold som viser hvem som er virkelige menn. Så når livet er tøft, skal man tenke at det er Gud, på samme måte som

¹⁰ Loeb Epictetus vol 2: 507

¹¹ Loeb Epictetus vol 2:507

en trener i bryting, som har sparret en med en tøff unggutt. Hvorfor? Så man kan bli en olympisk mester, men det skjer ikke uten svette.¹²

Ifølge A. A. Long, mener Epiktet at man skal betrakte livet som en konkurranse hvor Gud gir en utfordringer som en mulighet til å vise sin mentale og moralske styrke som er grunnlaget for menneskets lykke.¹³ Man skal med andre ord betrakte utfordringer i livet som en positiv mulighet til å vise hvor sterk man er.

I *Discourses* 3.15 sier Epiktet også at dersom man ønsker å bli idrettsutøver, må man se på seg selv og se om man har de rette fysiske forutsetningene som skal til. Skal man bli bryter, må man for eksempel ha en annen kroppsbygning enn om man skal bli langdistanseløper. Han skriver blant annet:

My friend, reflect first on what the thing is, and next on your own nature and what you can carry. If you want to be a wrestler, look to your shoulders, thighs and trunk. You see, people vary in their natural propensities. Do you think you can practise philosophy and act as you do now?¹⁴

Long kommenterer at Epiktets hensikt med å bruke dette bildet er å vise studentene sine at dersom man vil bli filosof, så er det ikke nok å bare være motivert for det og ha et sterkt ønske om å bli det, man må også gjøre en kritisk vurdering av om man har de nødvendige forutsetninger som skal til for å kunne bli en filosof.¹⁵

3.3 Hvordan takle motgang

Epiktet mente også at den stoiske filosofien skulle gjøre mennesker forberedt på å takle all lidelse og motgang som måtte komme i livet. Akkurat som man ikke mister fatingen av at det regner, selv om det er ubehagelig og kaldt, skal man heller ikke miste fatningen når noen dør, man mister jobben eller hvis man havner i fengsel. Grunnen er at man ikke mister fatningen når det regner, fordi man har lært at man kan forvente regn fra tid til annen, og på samme måte, sier Epiktet, må man forvente at tragiske ting inntreffer i livet, og ikke la det vippe en av pinnen.

¹² Long 2002:169

¹³ Long 2002:169

¹⁴ Long 2002:108

¹⁵ Long 2002:111

Epiktet bruker også flere andre steder idrettsmetaforer for å forklare sin filosofi. I *Discourses* 3.10, bruker han for eksempel pankration, en slags fribryting, som et bilde på livet. Han sier her:

In every act observe the things which come first, and those which follow it;

It is just as if a man should give up the pancratium because he has received blows. The only difference is that in the pancratium, a man may stop, and so avoid a severe beating, but in life, if we stop the pursuit of philosophy, what good does it do? What then, ought a man to say to himself at each hardship that befalls him? "It was for this that I kept training. It was to meet this that I used to practise."¹⁶

Man skal altså ikke gi opp når man møter motgang. I stedet, sier Epiktet, skal vi si til oss selv når vi møter motgang at det er for dette jeg har trent. Formålet med filosofien, sier han, er nemlig å gjøre mennesket forberedt på å takle motgangen i livet. Og mens en bryter kan velge å avbryte konkurransen når det blir for tøft, kan man ikke gjøre det i det virkelige liv. Det man derimot kan gjøre, er å velge hvordan man møter utfordringene i livet. I *Discourses* 3.14 sier Epiktet:

"I am superior to you, for my father has consular rank." Another says, "I have been a tribune, and you have not". And if we were horses, you would be saying: "My sire was swifter than yours," or, "I have quantities of barley and fodder" or, "I have pretty neck-trappings." What then, if, when you were talking like this, I said, "Granted all that, let's run a race, then"? Come now, is there, then, nothing in man like running in the case of a horse, whereby the worse and the better will be recognized? Isn't there such a thing as reverence, faith, justice? Prove yourself superior in these points, in order to be superior as a human being. If you tell me, "I can deliver a mighty kick," I shall say to you in my turn, "You are proud over what is the act of an ass."¹⁷

Epiktet bruker her et løpsbilde med to hester som eksempel. Han sier at det ikke er slik at den som er raskest, er den beste mann, men den som har de høyeste moralske verdier. Ære, trofasthet og rettferdighet er nemlig høyere verdier enn hurtighet og styrke, sier Epiktet. Å måle sin verdi ut fra hvorvidt man er sterk eller rask, har han lite til overs for.

I *Discourses* 3.20 taler Epiktet om trening. Han sier at en god trener hjelper ham ikke bare til å komme i fysisk god form, men også til å kontrollere sitt temperament. Og hvis ens nabo

¹⁶ Loeb Epictetus vol 2: 75

¹⁷ Loeb Epictetus vol 2: 99

eller ens far er ond, så er han ikke ond mot meg, men mot seg selv. For jeg får en mulighet til å lære å beherske mitt temperament. Her kommer Epiktet igjen inn på kjernen i stoicismen, nemlig evnen til å kontrollere sine følelser. Man skal alltid opptre behersket, og aldri la følelsene få makt over en, lærer stoikerne. Man skal kort sagt være sindig.

I *Discourses* 3.22 taler Epiktet igjen om De olympiske leker. Her sier han blant annet:

Do you see the spirit in which you are intending to set your hand to so great an enterprise ? First take a mirror, look at your shoulders, find out what kind of loins and thighs you have. Man, it's an Olympic contest in which you are intending to enter your name, not some cheap and miserable contest or other. In the Olympic games it is not possible for you merely to be beaten and then leave; but, in the first place, you needs must disgrace yourself in the sight of the whole civilized world, not merely before the men of Athens, or Lacedaemon, or Nicopolis; and, in the second place, the man who carelessly gets up and leaves must needs be flogged, and before he is flogged he has to suffer thirst, and scorching heat, and swallow quantities of wrestler's sand.¹⁸

Epiktet sier her at man må være grundig forberedt før man skal delta i De olympiske leker. Man må tro man har en reell sjanse til å vinne før man blir med. For taper man, mister man all ære. Det er ikke et alternativ å tape for en mann som vil ha æren i behold.

Long sier at Epiktets hensikt med å bruke idrettsmetaforer er å lære sine studenter hvordan de skal forholde seg til filosofien han underviser. Ifølge Long betraktet Epiktet sin filosofi som den eneste veien til mental sunnhet og styrke, og han krevde av sine studenter at de måtte tilnærme seg faget på samme måte som en idrettsmann tilnærmer seg sporten, altså at de må gå hundre prosent inn for det.¹⁹

3.4 Kampen i sjelen

Et fellestrekk i idrettsbildene hos Epiktet er at han mener at den viktigste kampen ikke foregår på stadion eller i palestraen, nei den foregår i menneskets sjel. I sjelen er det en daglig kamp mellom fornuften og følelsene, hvor det stoiske ideal, sier Epiktet, er at man skal bli herre over følelsene. Fornuften skal ha fullstendig kontroll over følelsene, likesom en idrettsmann har fullstendig kontroll over kroppen. En løper som trener til De olympiske leker, lar seg ikke

¹⁸ Loeb Epictetus Vol 2:149

¹⁹ Long 2002:120

påvirke av ytre omstendigheter som regn, kulde, hete sult eller tørst; nei skal han bli best, må han trosse alle disse ubehagelighetene og trene uansett. Han må skyve til side sine ønsker om å ha det behagelig og kun fokuserer på treningen. På samme måte, sier Epiktet, skal man la fornuften skyve følelsene til side, og man skal ikke la følelsene påvirke de avgjørelsene man tar. Alle valg man tar skal være rasjonelle, veloverveide og fornuftige.²⁰

Denne tanken om å undertrykke sine egne lyster, kan vi også finne igjen hos Paulus, som blant annet i 1 Kor 9,27 taler om å kjempe mot seg selv og tvinge kroppen til å lystre. Akkurat som Epiktet, mener også Paulus at man skal kjempe mot sine lyster og undertrykke dem for å nå et større mål. For Epiktet er målet den stoiske ro, at man tenker hundre prosent rasjonelt og fornuftig under alle omstendigheter, mens for Paulus er målet frelsen. Denne likheten mellom Epiktet og Paulus skal vi komme tilbake til senere.²¹

Angående kampen mot lystene eller begjæret, sier Long at et av Epiktets poeng med å bli herre over begjæret er at begjæret forstyrrer fornuften. At man lytter til fornuften er selve grunnforutsetningen for å kunne være en stoisk filosof, og skal man følge fornuften, må man stenge ute begjæret, med følelser som sjalusi og misunnelse.²²

I *Discourses* 3.25,1-5, taler Epiktet om at vi kjemper en kamp (ἀγων), ikke i bryting eller pankration, men vi kjemper for hell og lykke.²³ I pankration og bryting må du enten vinne eller tape, mens man i livets kamp for hell og lykke, alltid får en ny sjanse til å prøve å nå sitt mål.

I *Discourses* 4.4,30, sier Epiktet at nå er tiden inne til å komme til konkurransen, og ikke lenger bare trene alene. Tidligere var din oppgave å lese og studere, men nå må du bruke ferdighetene dine i praksis, sier han. Nå er tiden inne til å finne ut om du er blant de idrettsmennene som fortjener å vinne, eller om du er en av dem som reiser verden rundt og taper.²⁴

²⁰ Wehus, Glenn. *Teologi og antropologi hos Epiktet: En studie av relasjonen mellom gud og mennesker belyst gjennom litterære bilder og direkte tale* (2006):39

²¹ Se kapittelet En sammenligning av Paulus, Epiktet og Filon

²² Long 2002:114

²³ Loeb Epictetus vol 2: 223-225.

²⁴ Loeb Epictetus Vol 2: 325

Poenget med dette bildet er at man må bruke det man lærer, i praksis. Det er ikke noe poeng i å lese og få masse kunnskap hvis man ikke bruker den til noe. Når man møter en utfordring skal man derfor se på den som en mulighet til å vise hva man er lagd av, sier Epiktet. For det er hvordan man takler utfordringene i livet som viser hva slags mann man er.

Vi skal også ønske utfordringene velkommen, sier Epiktet. En bryter, en løper eller en bokser ønsker faktisk å konkurrere mot de beste motstanderne, for da får han vist sitt fulle potensial. Slik er det for oss også. Når vi virkelig møter de tøffe utfordringene i livet, får vi også vist vårt fulle potensial.

Generelt kan vi si at Epiktet mener at man under alle forhold alltid har muligheten til å velge hvordan man reagerer. Man kan ikke alltid gjøre noe med de ytre omstendighetene, for eksempel dårlig vær, men man kan alltid velge hvordan man vil reagere. Epiktet er også svært opptatt av at man kan overvinne de fleste utfordringer med riktig innstilling. Han sier for eksempel at hvis man er lam, noe Epiktet skal ha vært på sine eldre dager, så skal man si til seg selv at: Jeg er ikke den lamme kroppen, jeg er fortsatt en fri sjel. I Enchiridion sier han:

Lameness is an impediment to the leg, but not to the moral purpose. And say this to yourself at each thing that befalls you; for you will find the thing to be an impediment to something else, but not to yourself.²⁵

Epiktet er for øvrig svært opptatt av dette med å skille kropp og sjel, jf. Platons dualistiske menneskesyn. Kroppen tenker Epiktet på som en forgjengelig ting som holder sjelen fanget. Han omtaler også kroppen ganske negativt:

Well, then, take the whole of my paltry body. Do I any longer fear the man to whom I can throw my body?²⁶

Han beskriver også døden som en frigjøring av sjelen fra kroppen, og døden er følgelig for Epiktet ikke så ille. Han sier nemlig at man ikke skal sørge når noen man er glad i dør, ja faktisk at man skal betrakte det omtrent som når en krukke knuser:

²⁵ Loeb Epictetus vol 2: 491

²⁶ Loeb Epictetus vol 1: 155.

If you are fond of a jug, say, "I am fond of a jug," for when it is broken you will not be disturbed. If you kiss your own child or wife, say to yourself that you are kissing a human being; for when it dies you will not be disturbed.²⁷

Epiktet mente altså at selv i så ekstreme tilfeller som når noen man er glad i dør, skal man ikke la seg påvirke av følelsene. Man skal derimot bevare sin stoiske ro under alle omstendigheter.

3.5 Gjør det beste ut av situasjonen

Epiktet mente også at man ikke skal prøve å forandre de ytre omstendighetene i livet, de man ikke kan kontrollere. Det man derimot alltid kan gjøre, er å velge hvordan man reagerer på de ytre omstendighetene. Man kan for eksempel velge om man skal irritere seg over at det regner, eller om man skal la være å bry seg om det. Man kan uansett ikke gjøre noe med været, så det beste, sier Epiktet, er å ikke la det påvirke humøret. Det samme gjelder i alle andre små og store situasjoner. Dette er også nøkkelen til å bli herre over begjæret, og unngå følelser som sjalusi og misunnelse. Slike følelser oppstår gjerne når man ikke vil akseptere situasjonen slik som den er, men heller ønsker at den var annerledes.²⁸

Man kan under alle forhold velge å gjøre det beste ut av situasjonen. En mann som er dømt til døden, sier Epiktet, kan enten velge om han skal gråte over at han skal dø, eller om han skal dø smilende og med verdighet. Fortsatt er vi i preget av denne stoiske tankegangen, siden vi ser på det som mer verdig å dø uten å gråte.

Ifølge Long²⁹ er Epiktets poeng at fenomener som sykdom og død egentlig er helt naturlige, nøytrale ting, som verken er gode eller dårlige. Det som avgjør hvordan vi opplever døden, er hvordan vi velger å forholde oss til den. Epiktet sier at det bare er våre menneskelige følelser som gjør at vi føler sorg når noen dør, og at dersom vi klarer å legge disse følelsene til side, vil vi få et mer naturlig forhold til døden, og bare betrakte den som et like naturlig fenomen som når noen knuser en krukke (jf. eksempelet ovenfor). Epiktets ideal er altså å distansere seg så mye som mulig fra følelsene.

²⁷ Loeb Epictetus vol 2: 487

²⁸ Long 2002:114

²⁹ Long 2002:28

3.6 Konklusjon

For å oppsummere kan vi si at Epiktet er en filosof som har noen fellestrekk med Paulus, men som likevel skiller seg fra ham på noen viktige områder. Hva disse forskjellene består i, skal vi komme tilbake til senere, men kort sagt ligger hovedforskjellen i synet på mennesket. Stoicismen som Epiktet representerer, er grunnleggende selvsentrert, alt handler om hvordan jeg skal få et godt liv. Paulus kommer derimot med en helt ny, radikal tanke; han sier, at man skal sette den andre, høyere enn seg selv. Paulus' fokus er ikke hvordan skal jeg få det bra, men hvordan den andre skal bli frelst. For en greker var dette en fremmed tanke, men for jøden og Jesus-etterfølgeren Paulus gav dette mening, ettersom man finner budet om å elske sin neste som seg selv både i Det gamle testamente (3 Mos 19,18) og i Jesu ord til sine disipler (jf. Matt 22,39, Mark 12,31 og Luk 10,27).

Et fellestrekk mellom Epiktet og Paulus er imidlertid at begge bruker idrettsmetaforer for å skildre den indre kampen i sjelen. Begge kjemper mot begjær og lyster, lik en bryter eller en bokser. Og begge har et mål de vil nå, slik som en løper på stadion. Men målene deres er ulike. Vi skal senere komme tilbake til hva som er felles og hva som skiller Epiktet og Paulus.

4 Filons idrettsmetaforer

4.1 Innledning

I dette kapitlet skal jeg presentere Filon fra Aleksandria og redegjøre for hans filosofi og for hvordan han bruker idrettsmetaforer i sine skrifter.

Filon fra Aleksandria (Gr. Φίλων ὁ Ἀλεξανδρεὺς, Lat. *Philo Alexandrinus/Philo Iudaeus*) var en gresk-jødisk filosof og politiker som levde i Aleksandria i Egypt fra ca. 20. f. kr. til ca. 50 e. kr. Han kom fra en velstående adelsfamilie, og hadde en ganske høy posisjon i den jødiske kolonien i Aleksandria i Egypt.

Vi vet ikke veldig mye om Filons liv, men vi vet to viktige ting. For det første hadde han en bror som var *alabarch*, en høy stilling i det romerske tollvesenet i Egypt, som vi har skriftlig belegg for at innehadde i år 30 e. kr.³⁰ For det andre vet vi at Filon deltok i en jødisk delegasjon som reiste fra Aleksandria til Roma i år 39-40 for å søke støtte fra keiser Gaius Caligula under forfølgelsene jødene i byen opplevde fra guvernør Flaccus.³¹ Denne delegasjonen har Filon skrevet utførlig om i boken *Legatio ad Gaium*.

Når det gjelder det jødiske samfunnet i Aleksandria, så var dette en ganske stor jødisk koloni, som utgjorde en betydelig andel av byens befolkning, to av fem distrikter i byen var jødiske, forteller Filon. Jødene her hadde også et mer positivt forhold til romerne enn jødene i Judea, ettersom de betraktet romerne som deres beskyttere mot de til tider antisemittiske grekerne i byen.

Ellers var Filon for en periode involvert i politikk, men vi vet ikke hvor lenge eller hvor engasjert han var. Det eneste vi vet med sikkerhet er at han ledet delegasjonen til keiser Caligula.³²

Filon var en forfatter med en svært omfattende litterær produksjon, og vi kan derfor ikke gå inn på alt han har skrevet i denne oppgaven. Vi skal derfor i hovedsak konsentrere oss om hans filosofiske bøker, som *Quod omnis probus liber sit* og *Legum Allegoria*. Dette fordi det

³⁰ Kamesar, Adam, *The Cambridge Companion to Philo*. Cambridge: Cambridge UP, 2009: 12

³¹ Kamesar 2009:24

³² Kamesar 2009:11-12

er i de filosofiske bøkene, at Filon gjør mest bruk av idrettsmetaforer. Jeg har i arbeidet med dette kapittelet benyttet meg av den engelske oversettelsen av hans verker som inngår i serien *Loeb Classical Library*, ettersom Filons verker dessverre ikke foreligger på norsk. I tillegg har jeg også benyttet Charles Duke Younges oversettelse *The Works of Philo* fra 1854-1855, nyutgitt i 1995,³³ og Peder Borgen, Kåre Fuglseth og Roald Skarstens greske utgave av Filons verker.³⁴

Når jeg referer til Filons skrifte bruker jeg de latinske titlene, ettersom dette er mest vanlig praksis blant forfattere som skriver om Filon.

4.2 Filons forfatterskap

Filons forfatterskap er sterkt preget av hellenistisk tankegang og kultur. Filon skrev ikke bare på gresk, han tenkte også på gresk. Han var likefullt jøde, noe som også preger bøkene hans.

Hoveddelen av hans verker er bibelkommentarer, og da primært kommentarer til Mosebøkene. I tillegg har han skrevet noen historiske bøker, som *Legatio ad Gaium*, om delegasjonen til keiser Gaius Caligula, og *Flaccus*, om forfølgelsene under guvernør Flaccus i Alexandria.

Filon bruker imidlertid gresk språk og greske uttryksmåter, og skiller seg dermed fra andre jødiske forfattere fra denne tiden, som gjerne skriver på gresk, men tenker på hebraisk, slik vi for eksempel ser i Johannesevangeliet. Filon hadde imidlertid gresk som morsmål, og han så ikke noe poeng i å lære seg hebraisk, siden han hadde en guddommelig inspirert gresk oversettelse av Bibelen, nemlig Septuaginta.³⁵

I tillegg til bibelkommentarene, har Filon også noen skrifter som synes å være mer rettet mot et ikke-jødisk publikum, ettersom han her gir en ganske grunnleggende presentasjon av de bibelske bøkene/temaene, som i liten grad krever forkunnskaper.³⁶

³³ Yonge, Charles Duke with Philo of Alexandria: *The Works of Philo: Complete and Unabridged*. Peabody, MA: Hendrickson, 1995.

³⁴ Borgen, Peder, Kåre Fuglseth, and Roald Skarsten: *The Works of Philo: Greek Text with Morphology*, Bellingham, WA, Logos Bible Software, 2005.

³⁵ Kamesar 2009:66-67

³⁶ Kamesar 2009:33

Filon tolker også Moseloven på en annen måte enn det som var vanlig blant rabbier i samtiden.³⁷ Han legger særlig vekt på allegoriske tolkninger, dvs. billedlige tolkninger, av så og si alt i Moseloven. For Filon kan alt både ha en bokstavelig og en billedlig mening. Han er også ganske opptatt av at bibelske navn og disses betydning på hebraisk, noe som ofte avslører hans manglende hebraisk-kunnskaper. Han skriver for eksempel et sted, i *De Abrahamo* 57, at Israel betyr "den som ser Gud." Det er imidlertid feil, ettersom det hebraiske navnet ישראל er sammensatt av verbet שרָה som betyr "å kjempe," og אֵל som er et av det hebraiske språks mange navn på Gud.³⁸ Bakgrunnen for dette navnet finnes forøvrig nærmere beskrevet i 1 Mos 32, hvor Jakob kjemper med Gud. Denne mangelen på hebraisk-kunnskap var en grunn til at Filon aldri ble anerkjent av jødiske rabbier som en skriftlærd,³⁹ og han var derfor i mange hundre år lite kjent i jødiske kretser.

Filon ble imidlertid raskt populær i kristne kretser, og han er hyppig sitert blant kirkefedrene. Blant andre Eusebius, Klemens og Origenes siterer Filon mye,⁴⁰ og det er i kirkelig sammenheng man har bevart og oversatt Filons skrifter, helt frem til vår tid.

4.3 Filons bruk av idrettsmetaforer

Filon bruker som nevnt mange metaforer fra idrettsverdenen for å forklare ting. Vi skal her se nærmere på de viktigste avsnittene hvor han omtaler idrett, og forsøke å finne ut hva han mener med sine metaforer.

I *De specialibus legibus*, som er en kommentar til Moseloven i tre bind, har Filon i bok 2 en lengre utlegning om de lovbruddene som skal straffes med døden. Han nevner her blant annet den loven som sier at dersom et barn slår sin far eller mor, skal det dø. På Filons tid hadde imidlertid mange rabbier forsøkt å myke opp dette strenge budet, og lærte i stedet at den som slo sin far eller mor, skulle straffes med å få hånden hogget av. Filon mente dette ikke gav mening, og han begrunner det blant med å bruke et bilde fra idrettsverdenen. I §246 sier han:

³⁷ Seland, Torrey: *Reading Philo : A Handbook to Philo of Alexandria*, Grand Rapids, Michigan, Eerdmans, 2014:78

³⁸ Swanson, James. *Dictionary of Biblical Languages with Semantic Domains : Hebrew (Old Testament)*, Oak Harbor, WA, Logos Research Systems, Inc., 1997

³⁹ Kamesar 2009:231

⁴⁰ Kamesar 2009:232

In the case of the victors in the athletic contests, whether at the single or the double course or the long race or the boxing or the general contest, will they try to garland the legs and hands only and disregard the bodies of the athletes as a whole?⁴¹

Filon sier altså at akkurat som man ikke hedrer en idrettsutøver med bare å krone føttene som løp fort eller armen som kastet, så kan man heller ikke straffe noen ved bare å hogge av hånden som slo. Man må hedre hele mennesket, og straffe hele mennesket.

4.4 Filons syn på idrett

Filon synes enkelte steder å ha et ganske negativt syn på idrett. Noe vi blant annet ser i dette avsnittet fra *De Agricultura*:

[114] Some give a sharp, strong edge to an iron-bound thong, and fasten it round both hands and lacerate the heads and faces of their opponents, and, when they succeed in planting their blows, batter the rest of their bodies, and then claim prizes and garlands for their pitiless savagery.⁴²

Her sier Filon ganske tydelig at han ikke akkurat er noen tilhenger av bryting. Han betrakter derimot denne sporten som både brutal og meningsløs, og gjør et poeng ut av at man blir premiært for å skade andre. Han mener at det ikke er noe ærefult i å drive med bryting, snarere tvert imot. Bakgrunnen for denne krasse kritikken av bryting finner vi noen avsnitt tidligere (§111), hvor Filon sier at man aldri må delta i idrettskonkurranser.

Også løping mener Filon er en tåpelig sport. De olympiske løperne, sier han, trener alt de kan for å bli raskest mulig, men samme hvor mye de trener, vil de alltid være tregere enn dyrene. Selv et lite dyr som en hund eller en hare, kan uten å anstrenge seg nevneverdig, løpe fortere enn den best trente løperen.⁴³

Imidlertid har Filon ganske mange referanser til løping, både dobbeltløp (διαιλος), som var 2 stadionlengder (1 stadionlengde i Istmia var 181,2 m), og langdistanseløp (δολιχος), som kunne være opp mot 5 km. Disse løpsbildene bruker Filon i mange forskjellige sammenhenger, han skriver for eksempel at Moses la ut på sitt løp mot Himmelen.⁴⁴ Ifølge H.

⁴¹ Loeb Philo vol 7:461.

⁴² Loeb Philo, vol 3:167.

⁴³ Loeb Philo vol 3:167.

⁴⁴ Harris, H. A.: *Greek Athletics and the Jews*, Cardiff: Univ. of Wales Press, 1976:61

A. Harris virker det som om Filon er en stor tilhenger av løping, siden han har så mange løpemetaphorer.⁴⁵

Jeg vil stille meg litt tvilende til Harris' konklusjon om at Filon er en løpeentusiast, og hevde at vi i hvert fall kan si at Filon hadde et litt ambivalent forhold til løpesporten. På den ene siden har han veldig mange detaljerte fremstillinger av forskjellige løpsøvelser, noe som forutsetter at han må ha vært til stede, i hvert fall som tilskuer, på noen løp. Dette var for såvidt en del av utdannelsen i gymnasiet, og en såpass viktig del av den greske kulturen at det egentlig ikke sier så mye om Filon. På samme måte som alle nordmenn har en viss kjennskap til fotball og ski, hadde alle grekere en viss kjennskap til løping, boksing og de andre olympiske idrettene. At Filon bruker bilder fra idretten, trenger derfor ikke å bety at han var over gjennomsnittet sportsinteressert. En ting som underbygger dette er det allerede nevnte avsnittet hvor Filon gjør narr av løping og bryting, og sier det er meningsløse ting å drive med.

På den annen side har Filon flere referanser til idrett enn noen annen gresk forfatter, ifølge Harris. Dette støtter opp om Harris' inntrykk av Filon som sportsinteressert. Hvor fasiten ligger, er selvsagt vanskelig å vite, men jeg tror vi i hvert fall kan slå fast at Filons forhold til idrett virker litt ambivalent. På den ene siden beundrer han løperne og bokserne, men samtidig er han seg likevel bevisst at det de driver med er tomt og meningsløst.

Den virkelige ærefulle konkurransen sier Filon, foregår nemlig ikke på stadion eller i palestraen.⁴⁶ Den eneste virkelige kampen som fortjener å kalles en konkurranse foregår i menneskets sjel, i dets ψυχη, det er kampen for å leve moralsk. I *De Agricultura* §119 sier Filon følgende om dette:

And, since nothing sacred is censurable, but wholly of good report, it follows that the Olympic contest is the only one that can rightly be called sacred; not the one which the inhabitants of Elis hold, but the contest for the winning of the virtues which are divine and really Olympian.⁴⁷

⁴⁵ Harris 1976:57

⁴⁶ Palestraen var arenaen for de "tunge" kampsportene, boksing, bryting og pankration

⁴⁷ Loeb Philo, vol 3: 169.

Filon sier altså at seieren over kjødets lyster er større enn en seier på stadion. Den virkelige kampen foregår ikke på stadion, men i sjelen. Det er kampen for å leve etter dydene som er det viktigste. Filon anerkjenner heller ikke de såkalte "hellige kranslekene" (ἀγωνες ἱερές και στεφανίται)⁴⁸ som hellige leker, og sier at det bare er de moralske "konkurransene" som virkelig er hellige. Dette er egentlig ikke oppsiktsvekkende, ettersom Filon var jøde, og derfor naturlig nok ikke trodde på de greske guder, og han kunne heller ikke delta i lekene, siden det ble betraktet som avgudsdyrkelse.

Det som derimot er litt oppsiktsvekkende, er at Filon viser en svært stor detaljkunnskap om lekene. Sannsynligvis har han denne kunnskapen fra sin utdanning i gymnaset i Aleksandria.

4.5 Hva mener Filon med sine idrettsmetaforer?

Filons hensikt med å bruke disse idrettsmetaforene er å vise at det virkelig krever innsats å leve etter Guds bud. Det er en kamp å leve moralsk.

For Filon er det imidlertid viktigere å være sterk i sjelen enn i kroppen. Han betrakter nemlig sjelen som viktigere og høyerestående enn kroppen. Kroppen er svak og forgjengelig, mens sjelen er evig. Han knytter også begjæret til kroppen, mens han knytter dydene til sjelen. Dette viser at Filon på noen måter er mer greker enn jøde, ettersom den hebraiske bibelen og antikk jødedom har et mer positivt syn på kroppen enn det grekerne har. Dette kan vi for eksempel se i Salomos Høysang, hvor forfatteren skildrer kroppen og den kroppslige kjærligheten i positive vendinger. På Filons tid synes også tanken om den legemlige oppstandelse å ha vært til stede i jødedommen,⁴⁹ ettersom vi finner flere jødiske skrifter fra denne tiden som omtaler oppstandelsen. Dette gjelder blant annet 2. Makkabeerbok, hvor vi for eksempel i kapittel 7 hører om sju brødre som henrettes for sin tro. De er ikke redde for å dø, for de håper på oppstandelsen (2 Makk 7,11). Også i Daniels bok finner vi tanken om oppstandelsen. I kapittel 12 beretter Daniel om sine syner om endetiden, hvor "mange av dem som sover i jorden skal våkne opp," (Dan 12,2). I Det nye testamente hører vi også at fariseerne trodde på oppstandelsen, jf. Apg 23,8, men også at saddukeerne *ikke* trodde på oppstandelsen. Ut fra disse tekstene kan vi slutte at mange jøder på Filons tid håpet på en

⁴⁸ Harris 1976:56

⁴⁹ *Britannica Academic*, s.v. "Resurrection," accessed December 6 2018, <https://academic.eb.com/levels/collegiate/article/resurrection/63298>.

legemlig oppstandelse fra de døde. Jødene tenkte altså ikke slik som grekerne, at det bare var sjelen som skulle leve videre etter døden.

Hva Filon tenkte om oppstandelsen vet vi ikke, men han er, som nevnt mer opptatt av sjelen enn av kroppen.

Det er ut fra tanken om at sjelen har høyest verdi at Filon i *De Agricultura* 119 skriver:

For this contest those who are very weaklings in their bodies but stalwarts in their souls all enter, and proceed to strip and rub dust over them and do everything that skill and strength enables them to do, omitting nothing that can help them to victory.⁵⁰

Den konkurransen det siktes til, er kampen mot begjæret. Filons mange referanser til kampen mot begjæret (ήδονή) har mange paralleller i den hebraiske bibel. Særlig i Salomos Ordspråk (Ordspr 23,27) tales det mye om å kjempe mot begjær og seksuelle fristelser. Filon bruker, som Salomo, for eksempel bildet av begjæret (ήδονή), manifestert som en prostituert kvinne mens han kontrasterer henne med dyden (ἀρετή) fremstilt som en ærbar, sømmelig kvinne.⁵¹

4.6 Kampen mot begjæret

Denne kampen mot begjæret finner vi også tematisert hos greske filosofer. Den greske filosofen Diogenes fra Sinope tar blant annet opp dette temaet. Han har ikke skrevet noe selv, men den greske forfatteren og historikeren Dio Chrystomos gjengir ham flere steder. Under et besøk ved De isthmiske leker skal Diogenes ha plassert seierskransen på sitt eget hode, og da folk ba ham ta den av, siden han ikke hadde vunnet den, svarte han:

Many and mighty antagonists have I vanquished, not like these slaves who are now wrestling here, hurling the discus and running, but more difficult in every way - I mean poverty, exile and disrepute; yes and anger, pain, desire, fear and *the most redoubtable beast of all, treacherous and cowardly, I mean pleasure* (...).⁵² (mine uthevninger).

Diogenes mener altså at kampen mot begjæret er den største og viktigste kampen man kan kjempe, og han ser ned på kampene som idrettsmennene kjemper på stadion, enten de bryter,

⁵⁰ Loeb Philo, vol 3: 169.

⁵¹ Loeb Philo, vol 2:109.

⁵² Hognestad 1994:123

kaster diskos eller løper. I Diogenes' øyne driver de bare med en fysisk, overfladisk konkurranse, mens de virkelige, betydningsfulle kampene foregår i menneskets indre, i sjelen. I motsetning til de som konkurrerer på stadion, får ikke den som kjemper den indre kampen noen seierskrans, men det er, ifølge Diogenes, den mannen som har beseiret Begjæret som virkelig fortjener seiersprisen.

Dette med å kjempe mot begjæret er også typisk for de stoiske filosofer, noe vi allerede har sett i kapittelet om Epiktet. Epiktet levde riktignok senere enn Filon, men stoicismen er langt eldre. Den går helt tilbake til Zenon fra Kition, som levde omtrent fra ca. 334 til 262 f. kr, som underviste sine studenter i en stoa (søylehall) i Athen, derav navnet på den filosofiske retningen.⁵³

På Filons tid var stoicismen en ganske populær filosofi i den greske verden, og det er derfor ikke så rart om Filon var påvirket av stoicismen.

I et annet avsnitt, avsnitt 22 i boken *De Ebrietate*,⁵⁴ gjør også Filon narr av atleter som er sterke og disiplinerte når de konkurrerer om dagen, men som om natten drikker seg fulle og sloss. Filon viser i dette avsnittet at han, i likhet med de stoiske filosofer, tar avstand fra fyll, og løfter fram måtehold som det ideelle forholdet til alkohol.

I *De Agricultura* §94-110 har Filon en lengre utlegning av 1 Mos 49,17, hvor Jakob profeterer over Dan og sier at Dan er en slange som ligger ved veien å hogger hesten i hælen så rytteren faller av. Filon tolker dette verset allegorisk og mener hesten er et bilde på begjæret. Han sier derfor, i §110, at man aldri må stige opp på hesten. Videre i §111 bruker han et annet bilde på det samme, nemlig idrettskonkurransen. Kampen mot begjæret er altså konteksten når Filon sier i §111-112 at man *ikke* skal vinne på stadion. Han skriver:

[111] Do you then also, my friend, never come forward for a rivalry in badness, nor contend for the first place in this, but, best of all, if possible make haste to run away, but if in any case, under the pressure of strength greater than your own, you are compelled to engage in the contest, do not hesitate to be defeated; [112] for then you,

⁵³ Stoisk Filosofi. (2011, 21. november). I *Store norske leksikon*. Hentet 12. oktober 2018 fra https://snl.no/stoisk_filosofi.

⁵⁴ Loeb Philo vol. 3:329.

the defeated combatant, will have won a grand victory, and those who have won will be suffering defeat.⁵⁵

Som vi ser her, så omtaler ikke Filon idrettskonkurransen i veldig positive ordelag, han kaller faktisk idrettskonkurranser for κακων ἀμιλλαν, som Loeb oversetter som "a rivalry in badness," mens Younge har det mer ordrette "a contest of evil."

Dette høres kanskje drøyt ut i våre moderne ører, men for jøden Filon var idrett å betrakte som ondt, siden det var så tett knyttet til den greske religionen.

For en jøde var det derfor å betrakte som avgudsdyrkelse å delta i idrettskonkurranser. Dette perspektivet må vi ha i bakhodet når Filon videre sier at man skal gjøre alt man kan for å ikke havne i en slik konkurranse, men hvis man likevel ender opp som deltager på et idrettsstevne må man gjøre alt man kan for å *tape*.

Hvorfor skal man gå inn for å tape? Er ikke poenget å vinne? Det vil være det naturlige å tenke, men ikke for Filon. Han ser på det som et tap bare å delta i en slik, fra et jødisk ståsted, hedensk konkurranse, hvor man bare konkurrerer i ytre, kroppslig styrke. Hvis man til og med vinner en slik konkurranse, vil det i Filons øyne være et enda større tap enn å delta.

Videre sier han i §112 at den som taper, selv skal sette seierskransen på hodet til vinneren, og selv annonsere at vinneren vant mens han selv har tapt. Dette skal han gjøre fordi han skal vise for alle og enhver at han unner den beste å vinne, og ikke på noen måte misunner ham seieren.

Grunnen til at man skal opptre slik, sier Filon, er for å vise hvor lite disse idrettskonkurransene egentlig betyr. Man skal vise verden at idrett er tomt og meningsløst, og at man overhodet ikke bryr seg om å tape i noe så lite betydelig som et løp eller en brytekamp.

Det man derimot skal strebe etter, er å vinne de virkelig hellige konkurranser. Som vi har sett tidligere i kapitlet, mener Filon at den egentlig hellige konkurransen er kampen for å leve moralsk, kampen mot synden og begjæret. Mens de vanhellige idrettskonkurransene (των

⁵⁵ Loeb Philo vol 3:165.

ἀνίερων ἀγωνῶν) bare er tomme og meningsløse, er kampen (ὁ ἀγων) mot begjæret (ἡδονή) den virkelige, hellige konkurranse (ὁ ἱερῶ ἀγων).⁵⁶

Dette temaet tar Filon også opp i boken *Legum Allegoria*, hvor han i bok II, §106 skriver:

[106] Do thou also contend, O my mind, against all passion and above all against pleasure, for indeed “the serpent is the most subtle of all beasts upon the earth, which the Lord God made” (Gen. 3:1).⁵⁷

Begjæret sammenlignes altså med Slangen i Edens hage. Og likesom slangen, er begjæret av det onde og må bekjempes og undertrykkes med alle midler.

Videre skriver han i §108:

[108] Therefore set judgement, the serpent-fighter, against it, and contend to the end in this noblest contest, and strive earnestly, by defeating pleasure that conquers all others, to win the noble and glorious crown, which no human assembly has ever bestowed.⁵⁸

Vi ser her at Filon her igjen bruker idrett/kampmotivet for å illustrere kampen for å leve moralsk. Og vi skal særlig merke oss §108, hvor han sier at dersom man holder ut i denne kampen mot begjæret, vil man motta en ærefull og edel krone.

Vi ser også tydelig ut fra disse eksemplene at Filon har en negativ forståelse av begjæret, særlig det seksuelle, og han betrakter det som noe ondt og destruktivt. Men, det er mulig å overvinne det, noe William Loader påpeker i sin bok.⁵⁹

4.7 Konklusjon

For Filon er kampen mot lidenskapene (παθος) det viktigste i livet. Som for de stoiske filosofer, slik vi så i kapittelet om Epiktet, er det store målet i livet å bli herre over lystene, og ikke la lystene være herre over seg selv. Man må ikke la begjæret gjøre en til slave.⁶⁰ Slik idrettsmannen har full kontroll over kroppen, skal man ha full kontroll over begjæret. Det er

⁵⁶ Det greske ordet ἀγων kan både bety kamp og konkurranse, og brukes om alt fra krig til idrettsleker. At idrett virkelig var en alvorlig kamp for grekerne, kommer derfor tydeligere fram på gresk enn på norsk, jf. Swanson: 1997.

⁵⁷ Loeb Philo vol 1:291.

⁵⁸ Loeb Philo, vol 1:293–295.

⁵⁹ Loader William: *Philo, Josephus and the Testaments on Sexuality*, W. B. Eerdmans 2011: 70-71

⁶⁰ Loeb Philo, vol 1:291.

det som det vil si å leve etter dydene, å ha ἀρετή.⁶¹ Og det er mye større enn å vinne en seierskrans på stadion, sier Filon.

Bruken av idrettsmetaforer for å beskrive kampen mot begjæret er et interessant fellestrekk mellom Filon, Epiktet og Paulus som vi skal komme nærmere inn på senere.

Foreløpig skal vi derfor oppsummere med å si at Filon bruker ganske mange bilder fra idrettsverdenen i sine skrifter, og han synes å ha god kjennskap til idrett og De olympiske leker. Han mener imidlertid at det er en konkurranse som er langt viktigere og mer ærefull enn De olympiske leker, nemlig den indre kampen mot lystene og begjæret.

⁶¹ ἀρετή oversettes vanligvis med dyd eller dygd, men er et mer omfattende begrep i gresk filosofi enn i kristen tenkning, og omfatter både kroppslige og sjelelige egenskaper, slik som mot og sindighet. Jf. Store norske leksikon, Tjønneland, Eivind. (2018, 20. februar). Arete. I *Store norske leksikon*. Hentet 12. oktober 2018 fra <https://snl.no/arete>.

5 Idrettsmetaforene hos Paulus/i *Corups Paulinum*

5.1 Innledning

I dette kapitlet skal vi se på idrettsmetaforene de paulinske brev (*Corpus Paulinum*). Vi skal legge hovedvekten på en grundig eksegesi av 1 Kor 9,24-27, siden dette er det lengste avsnittet hvor Paulus bruker idrettsmetaforer. Deretter skal vi også se på bruken av idretts- og kampmetaforer i en eksegesi av de aktuelle tekstene i Pastoralbrevene. Avslutningsvis skal vi også kort ta for oss andre paulinske tekster som inneholder kamp- og idrettsmetaforer.

5.1.1 1 Korinterbrev 9,24-27

5.1.2 Bakgrunn og tilblivelse

1. Korinterbrev er et brev skrevet av apostelen Paulus til menigheten i Korint. Ifølge Witherington er brevet sannsynligvis skrevet i år 53 eller 54 e.kr.⁶² Ut fra innholdet i brevet kan vi fastslå at det er skrevet etter Paulus' første besøk i Korint, ettersom han tydelig gir uttrykk for at han kjenner godt til forholdene i menigheten. Dette er for såvidt normen når det gjelder Paulus' brev, hvorav alle unntatt ett er skrevet til en menighet Paulus har besøkt. Romerbrevet er det eneste unntaket. På det tidspunktet Paulus skriver dette brevet, har han nemlig ennå ikke besøkt Roma.

1. Korinterbrev er det ene av to brev som er bevart fra korrespondansen mellom Paulus og korintermenigheten. I brevet viser Paulus flere ganger til ting korinterne har skrevet til ham i forrige brev, og det samme er også tilfelle for 2. Korinterbrev. I tillegg regner man også med at Paulus har skrevet et tredje brev, det såkalte "tårebrevet," til menigheten i Korint, ettersom han referer til dette i 2. Korinterbrev. Imidlertid er det kun 1. og 2. Korinterbrev, altså Paulus' del av korrespondansen, som er blitt bevart for ettertiden.

I 1. Korinterbrev forsøker Paulus å hjelpe menigheten med en rekke problemer i menigheten. Hovedtemaet i brevet er konflikten mellom de svake og de sterke i menigheten. De svake er nøye med å overholde Moselovens bud og forskrifter, og de spiser for eksempel ikke kjøtt, for

⁶² Witherington, Ben: *Conflict and Community in Corinth: A Socio-rhetorical Commentary on 1 and 2 Corinthians*, Grand Rapids, Mich: W.B. Eerdmans, 1995:73

å unngå å spise kjøtt som har vært ofret til avgudene. De sterke derimot, er svært opptatt av friheten i Kristus, og de spiser kjøtt med god samvittighet, siden det ikke finnes noen avguder, men bare én Gud. Paulus forsøker å formane begge gruppene til å tenke på hverandre. Han sier at de svake ikke må dømme de sterke, mens de sterke heller ikke må se ned på de svake. Og den som er sterk i troen, må ikke få sin svake bror til å snuble og falle.

Dette er bakgrunnen for vårt tekstavsnitt i 1 Kor 9. Paulus bruker bilder fra stadion for å formane de sterke i korintermenigheten.

Paulus bruker ofte retoriske spørsmål for å få fram sine poenger i brevet. Paulus' skrivestil er preget av gresk-romersk retorikk. Paulus har også flere referanser til gresk filosofi og viser i brevet at han kjenner godt til den greske kultur og tenkemåte. Samtidig er han også tydelig preget av sin jødiske bakgrunn. Dette henger sammen med at Paulus var jøde, men han var født i den greske byen Tarsos i Kilikia. I Tarsos hadde han sannsynligvis fått sin grunnutdannelse i gymnasiet, men han hadde også fått grundig opplæring i jødedommen i Jerusalem, hos rabbi Gamaliel.⁶³ Paulus synes å være preget av både gresk og jødisk kultur, og mange forskere mener at Paulus fikk sin grunnutdannelse i gymnasiet i Tarsos. Det er imidlertid også noen forskere som hevder at Paulus kanskje ikke gikk på gresk skole, ettersom gresken hans ikke er veldig akademisk.⁶⁴ Vi vet heller ikke hvor gammel Paulus var da han flyttet fra Tarsos til Jerusalem, men man antar han var ca. 15 år.⁶⁵

Når det gjelder vår tekstperikope, 1 Kor 9,24-27, så er en viktig del av bakgrunnen for denne teksten De isthmiske leker, og jeg vil derfor gi en kort redegjørelse for disse. Informasjonen om De isthmiske leker, og gresk, antikk idrett, baserer jeg i hovedsak på Olav Hognestads fremstilling i kapittelet "Bakgrunn: Sport i antikkens Hellas" i boka *Løpet og seierskransen*.⁶⁶

De isthmiske leker (οι Ισθμιοι αγωνες) var en av de fire pan-hellenske idrettsleker, også kjent som "de hellige kransleker." Dette var fire forskjellige idrettsmesterskap som ble arrangert i Hellas. Av disse er De olympiske leker de mest kjente, og de ble arrangert hvert fjerde år i Olympia på Peloponnes. De fire årene som gikk mellom hver gang de olympiske leker ble arrangert, ble kalt en olympiade. I denne perioden ble de pythiske leker arrangert i Delfi, også

⁶³ Apg 22,3

⁶⁴ Grant, Frederick Clifton. "St. Paul and Stoicism." *The Biblical World* 45.5 (1915): 268-81, 275

⁶⁵ Grant (1915):275.

⁶⁶ Hognestad, 1994:11ff

disse hvert fjerde år. I tillegg ble også de nemeiske og de isthmiske leker arrangert hvert andre år i henholdsvis Nemea og Istmia (utenfor Korint). Det var altså minst et stort idrettsarrangement hvert år i Hellas. I disse lekene kunne alle grekere delta, forutsatt at de hadde råd eller hadde sponsorer som kunne dekke trening, utstyr og reise til konkurransene. Ofte ble man sponset av hjembyen sin, ettersom det var svært stor prestisje knyttet til å vinne i idrettskonkurranser. For en gresk bystat som for eksempel Athen var det omtrent like stor ære i å vinne på stadion som å vinne i krig, og derfor ble også idrettsutøvere vist stor ære når de vant. Hvis man vant en seier i Olympia eller Istmia var det vanlig at hjembyen reiste en statue av vinneren, og man fikk spise på det offentlige regning resten av livet. Av arrangørene i Olympia eller Istmia fikk man derimot ingen premie, bortsett fra en seierskrans laget av løv. I Olympia var den laget av olivenblader, mens den i Istmia var laget av enten furu eller tørket selleri. I andre, mindre idrettskonkurranser kunne man vinne pengepremier,⁶⁷ men i de store pan-hellenske lekene var det bare seierskransen som var premien. Denne kransen var imidlertid hellig, og laget av blader fra et hellig tre. I Olympia kom for eksempel bladene til kransen fra oliventreet bak Zevs-tempelet, hvor prestene klippet greiner med en spesiell, hellig gullsaks, og flettet de hellige kransene til de olympiske helter.⁶⁸ Vi ser her et eksempel på den tette kobling mellom idrett og religion i Hellas. Idrettslekene ble arrangert til ære for en eller flere av de greske guder, i Olympia æret man Zevs, mens man i Istmia konkurrerte til ære for havguden Poseidon. Grekerne betraktet det faktisk som en gudstjeneste å delta i disse idrettskonkurransene,⁶⁹ og før konkurransene begynte, bar man alltid fram offer til gudene.⁷⁰ På grunn av dette var alle som ikke dyrket de greske guder, slik som jøder og kristne, utelukket fra å delta i lekene.

Det var også bare én seierskrans å vinne i ”De hellige kransleker.” Den gikk til den mann som kom først. Kom du på andreplass hadde du tapt, like mye som han som kom sist. Det var også forbundet med stor skam å tape. På stadion var det ”vinn eller forsvinn.” Ble man tatt i regelbrudd, ble man diskvalifisert med en gang, og i Istmia innebar det å først bli offentlig pisket på stadion, for så å bli kastet ut. Når man ble tatt i regelbrudd, ble man også ofte dømt

⁶⁷ Seier i mindre konkurranser kunne ofte være med på å finansiere deltagelse i de større mesterskrapene

⁶⁸ Cartwright, Mark. "Ancient Olympic Games." *Ancient History Encyclopedia*. Last modified March 13, 2018. https://www.ancient.eu/Olympic_Games/.

⁶⁹ Pfitzner, Victor C. *Paul and the Agon Motif: Traditional Athletic Imagery in the Pauline Literature*. Leiden: Brill, 1967:20

⁷⁰ Hognestad, 1994:14ff

til å betale bøter, og ved utøvernes inngang til stadion stod statuer som var finansiert av tidligere utøveres bøter. De stod der til skrekk og advarsel for atletene.⁷¹

Både seieren, seierskranen, tapet og muligheten for diskvalifisering er alle viktige temaer i vår tekstperikope, og vi skal komme tilbake til dem senere i kapittelet.

5.1.3 Paulus i Istmia

Til de istmiske leker kom det også svært mange tilreisende, ikke bare utøvere, men også tilskuere, selgere og håndverkere fra hele den gresktalende del av Romerriket. Sannsynligvis var Paulus i Korint under de isthmiske leker i år 51 e. kr.⁷² Dette er mulig å tidfeste ettersom vi vet fra Apostlenes Gjerninger 18 at han ble stilt for retten (og frikjent) hos prokonsul Gallio, som vi vet var prokonsul i Akaia dette året.⁷³ Det året ble også De istmiske leker arrangert i Istmia, omtrent en mil øst for Korint, og det er all grunn til å tro at Paulus, slik som alle andre i Korint, tok turen ned til Istmia for å se løperne, bryterne og bokserne i aksjon. Ettersom Paulus var teltmaker, tjente han kanskje også en del penger under lekene, ettersom de mange tilreisende trengte telt for å overnatte. Når Paulus i 1 Kor 9,24-27 taler om løperne og bokserne på stadion, så kan vi derfor gå ut fra at han snakker om ting han selv har sett, og, enda viktigere, vi vet at dette var bilder som alle korintere kjente og forstod.

5.1.4 1 Kor 9,24

²⁴ Οὐκ οἶδατε ὅτι οἱ ἐν σταδίῳ τρέχοντες πάντες μὲν τρέχουσιν,* εἷς δὲ λαμβάνει τὸ βραβεῖον; οὕτως τρέχετε ἵνα καταλάβητε.

Min oversettelse: ²⁴ Vet dere ikke at de som løper på stadion, de løper alle sammen, men bare én vinner seiersprisen. Løp da så dere vinner den!

I det første verset i vårt tekstavsnitt stiller Paulus et retorisk spørsmål til korinterne. Han sier "Vet dere ikke," gr. Οὐκ οἶδατε, noe som er en typisk måte for apostelen å innlede retoriske spørsmål på. Det ser vi for eksempel i 1 Kor 6,9; 6,15; 6,16; 6,19 og 9,13. I alle disse versene

⁷¹ Hognestad 1994:28

⁷² Witherington 1995:12

⁷³ *Britannica Academic*, s.v. "Junius Gallio," accessed October 23, 2018, <https://academic.eb.com/levels/collegiate/article/Junius-Gallio/35915>.

stiller Paulus retoriske spørsmål til menigheten, og vi kan således slå fast at formuleringen οὐκ οἴδατε innleder retoriske spørsmål hos Paulus.

I 1 Kor 9,24 stiller han det retoriske spørsmålet: ”Vet dere ikke at de som løper (egt. de løpende på gresk)⁷⁴ på stadion, de løper alle sammen, men bare en vinner seiersprisen.”⁷⁵ Ut fra måten Paulus formulerer seg på, må vi kunne anta at svaret på spørsmålet er ja, selvfølgelig visste korinterne godt at bare én vinner seiersprisen i et stadionløp. Dette kan vi hevde fordi friidrett, inkludert løping, var svært utbredt i hele den greske verden, og Korint var, som tidligere nevnt, vertsby for de istmiske leker.

Thiselton påpeker i sin kommentar at selv om Paulus sier at bare én vinner seiersprisen, så betyr ikke det at kun én vinner frelsen. Det må derimot forstås som et uttrykk som er med på å illustrere den innstillingen løperen må ha for å vinne, han må være villig til å fokusere hundre prosent på målet og være villig til å ofre alt for å vinne.⁷⁶ Denne holdningen vil Paulus at også korinterne skal ha.

Videre i v. 24b kommer Paulus med en oppfordring til korinterne: ”Løp da slik at dere vinner den!,” på gresk, οὕτως τρέχετε ἵνα καταλάβητε.⁷⁷ Paulus oppfordrer korinterne til å vinne seiersprisen, το βραβειον som de, underforstått, ikke er garantert å vinne.

Som vi allerede har nevnt, var det svært stor ære knyttet til å vinne seiersprisen. Og for å virkelig forstå hvor mye dette betydde, må vi forstå hvor konkurransepreget den greske kulturen var. I antikkens Hellas var hele livet en konkurranse. Alt handlet om å bli best, være sterkest, yte maksimalt, være mest disiplinert og mest utholdende. Dette ser vi særlig tydelig i idretten, hvor det eneste som gjaldt var å bli best. Denne tankegangen kan best oppsummeres i det greske ordet καλοκαγαθία, som innebar å ha et velutviklet intellekt og ha en perfektjonert kropp. I sin bok *Paul and the Agon Motif*, skriver Victor C. Pfitzner at denne tanken var selve grunnlaget for det greske gymnasiet. Det var tanken om at hele mennesket, både sjelen (ψυχη)

⁷⁴ Det greske verbet τρεχοντες er flertall partisipp av verbet τρεχω, å løpe, og uttrykker en vedvarende, uavsluttet handling, altså de løpende, på godt norsk de som løper.

⁷⁵ Min oversettelse

⁷⁶ Thiselton, Anthony C.: *The First Epistle to the Corinthians: A Commentary on the Greek Text*, Grand Rapids, Mich: W.B. Eerdmans, 2000:709

⁷⁷ Καταλάβητε betyr egentlig gripe, få tak i, fange, men ut fra sammenhengen gir det mening å oversette det med vinne.

og kroppen (σωμα), skulle perfektioneres som var grunnen til at man i gymnasiet både studerte og trente. Og denne tankegangen la også grunnlaget for idrettskonkurransene.⁷⁸

For grekerne handlet alt om å bli best, og å vise alle andre at man var best. Dette var også det de olympiske og isthmiske leker handlet om; å vise resten av verden at man var best.⁷⁹

I vår tekst formaner Paulus korinterne til å ha den samme mentaliteten i forhold til frelsen som en idrettsmann har til seierskransen. Man må løpe slik at man vinner den, dvs. at man må gå hundre prosent inn for det med både kropp og sjel. Med andre ord skal troen på Jesus være det viktigste i livet, det man skal leve for, sider Paulus. Når en idrettsutøver bestemte seg for å reise til de olympiske eller de isthmiske leker, måtte han legge om hele livsstilen sin for å komme dit. Han måtte følge et strengt treningsregime i ti måneder for i det hele tatt å få lov til å stille til start.

5.1.5 1 Kor 9,25

²⁵ πᾶς δὲ ὁ ἀγωνιζόμενος πάντα ἐγκρατεύεται, ἐκεῖνοι μὲν οὖν ἵνα φθαρτὸν στέφανον λάβωσιν, ἡμεῖς δὲ ἄφθαρτον.

Min oversettelse: ²⁵ Enhver kjempende må nekte seg alt, de for å vinne en krans som visner, vi for en som aldri visner.

I vers 25 taler Paulus om en idrettsmann, eller ordrett ”den kjempende,” gr. ὁ ἀγωνιζόμενος,⁸⁰ må utøve selvdisciplin (gr. πάντα ἐγκρατεύεται); i NO1978 og NO2011 er det oversatt fritt med ”nekte seg alt.” Ordet ἐγκρατεύεται er 3. sing. m av ἐγκρατεύομαι og betyr ordrett å utøve selvdisciplin eller selvkontroll. Paulus sier altså at den som kjemper, idrettsmannen, må utøve total selvkontroll. Skal løperen nå sitt mål, må han være streng med seg selv.

Her fortsetter Paulus å bruke idrettsbildet på kristenlivet, og sier at på samme måte som en idrettsutøver må underlegge seg et strengt treningsregime og gi avkall på usunn mat og avslapning, slik må også den kristne disiplinere seg selv.⁸¹ Han tenker antagelig her på

⁷⁸ Pfitzner 1967:21

⁷⁹ Schaus, Gerald P, and Stephen R Wenn. *Onward to the Olympics: Historical Perspectives on the Olympic Games*. Waterloo ON, CA: Wilfrid Laurier UP, 2007:72-74

⁸⁰ Αγωνιζόμενος er presens partisipp av αγωνίζομαι, som betyr både å kjempe i krig og å drive idrett.

⁸¹ Loeb Epictetus vol 2:507

kampen mellom kjødet og Ånden, dvs. den daglige kampen mot lystene og begjæret, som han taler om i Gal 5,16ff.

Videre sier Paulus at idrettsutøverne gjør dette, dvs. disiplinerer seg selv, for å vinne en krans som visner. Seierskransen i De istmiske leker var laget av tørket selleri, mens vi, altså de kristne, gjør det for å vinne en krans som aldri visner. Paulus taler altså om en evig seierskrans/krone som de kristne skal få. En slik krone, eller krans (det er samme ord på gresk), nevnes også andre steder i Bibelen, særlig i Johannes' Åpenbaring. Blant annet i Åp 2,10, hvor det, i brevet til menigheten i Smyrna heter: "(...) Vær tro til døden, så skal jeg gi deg livets krone."⁸²

Når det gjelder selvdisiplineringen for å vinne seierskransen, sier Richard B. Hays i sin bok *First Corinthians* at vi ikke må tolke dette som kun en individuell selvdisiplin for ens egens frelses skyld. I vårt moderne, individualistiske samfunn er det nærliggende å tolke verset slik, men Paulus tenker mye mer kollektivt. Ifølge Hays, skriver Paulus dette verset først og fremst med tanke på de sterke i menigheten.⁸³ Det er de sterke som skal nekte seg ting, som for eksempel å spise offerkjøtt, for at de ikke skal føre de svake i fortapelsen. Som vi tidligere har nevnt, er dette et hovedanliggende for Paulus i 1. Korinterbrev. Han sier det er flott at de sterke i menigheten er sterke og føler seg frie i Kristus til å spise all slags mat og drikke all slags drikke. Paulus er ikke noen asket, i motsetning til mange kyniske og stoiske filosofer. I Kolosserbrevet 2,20ff taler faktisk Paulus asketene midt imot, og sier at slike bud som "ta ikke, smak ikke, rør ikke," bare er menneskebud og selvgjort fromhet. Paulus mener derfor at det ikke er et poeng i seg selv å avstå fra for eksempel å spise kjøtt.

Det som imidlertid er problemet, sier Paulus, er når kjøttspisingen eller vindrikkingen fører en som nylig er kommet til tro, tilbake til avgudsdyrkelsen. Her har noen trukket en parallell til dagens samfunn og hvordan man som kristen skal forholde seg til alkohol. Argumentasjonen går ut på at man som kristen er fri til å drikke alkohol og derfor kan gjøre det med god samvittighet. Andre vil derimot hevde at visst er man fri til å drikke hva man vil, men hvis det man drikker kan føre en tørrlagt alkoholiker tilbake til alkoholen, bør man av hensyn til sin neste avstå fra å drikke.

⁸² NO1978

⁸³ Hays, Richard B. *First Corinthians*. Interpretation: A Bible Commentary for Teaching and Preaching. Louisville, Ky: John Knox Press, 1997:156

En annen ting vi kan merke oss her er at Paulus har et litt annet perspektiv på selvdisiplinen enn for eksempel Epiktet. For Epiktet og andre stoiske filosofer handler det om å øve seg opp i askese og selvdisiplin for å bli et mer moralsk menneske og få et bedre liv selv. Fokuset ligger på Meg, og hvordan Jeg kan ha det bra. Epiktet tenker i det hele tatt ganske egoistisk. Paulus tenker derimot alltid først på den andre. Han sier for eksempel i Rom 12,10 at man skal sette de andre høyere enn seg selv, noe en stoiker aldri ville sagt.

5.1.6 1 Kor 9,26

²⁶ ἐγὼ τοῖνυν οὕτως τρέχω ὡς οὐκ ἀδήλωος, οὕτως πυκτεύω ὡς οὐκ ἀέρα δέρω.

Min oversettelse: ²⁶ Jeg løper derfor ikke uten å ha et mål, og jeg er heller ikke lik en bokser som slår i løse luften.

I vers 26a sier Paulus at han ikke løper uten å ha et mål. Slik som løperne på stadion i Istmia løper mot et mål, har også de troende et mål å løpe mot. Slik en løper må gi alt for å nå sitt mål, slik må også den troende være villig til å ofre alt for frelsen, sier Paulus.

For korinterne betydde dette at de ikke kunne tillate seg å ha noe å gjøre med de greske guder. Dette kan virke ganske selvsagt for oss, men i det gresk-romerske samfunnet var religionen en så stor del av samfunnslivet på nær sagt alle områder, at det til tider kunne være ganske vanskelig å holde seg borte fra den. Myndighetene forventet for eksempel at alle lojale borgere i riket støttet opp om ofringer til de romerske guder, og etter hvert også til keiseren. Dette var vel så mye et spørsmål om lojalitet til staten som til religionen. Og det første var viktigere for romerne enn det siste. Romerne brydde seg ikke så mye om hva man trodde privat, så lenge man deltok i de offentlige seremoniene knyttet til den romerske kult.⁸⁴ Paulus sier imidlertid at de troende ikke bør og ikke skal ha noe med dette å gjøre.

Videre sier Paulus i v. 26b at han ”ikke er lik en bokser som slår i løse luften.” I boken *The Educated Elite in 1 Corinthians* skriver Robert S. Dutch om idrettsmetaforene i 1 Kor 9,24-27. Om boksing sier han blant annet at boksing var en av de mest populære publikumsidrettene i antikken, og det er derfor ikke så rart at Paulus bruker et bilde herfra.

⁸⁴ Kraggerud, Egil. (2018, 28. mai). Romersk Mytologi. I *Store norske leksikon*. Hentet 7. november 2018 fra https://snl.no/romersk_mytologi

Boksekampene foregikk omtrent som i dag, men det var noen viktige forskjeller. Man hadde ikke vektklasser, så følgelig vant som regel den som veide mest, og man hadde heller ikke poeng, man kjempet til den ene gav seg. I romerske boksekamper kjempet man ofte til den ene døde. Boksekampene foregikk heller ikke i noen boksering slik som i dag, men man hadde et eget treningsområde, kalt palestraen, hvor man trente på kampsportene boksing, bryting og pankration. I konkurransesammenheng la man ofte boksekampene til stadion. Siden man ikke hadde et strengt avgrenset område, prøvde som regel bokserne å stille seg slik at motstanderen fikk sola i øynene. Hva utstyret angikk, så benyttet man en slags boksehansker av lær, ofte med metallbiter sydd inn, noe som ofte resulterte i store skader. Bokserer er ofte avbildet med blødende neser.⁸⁵

Når Paulus sier at han ikke er som en bokser som slår i løse luften, tenker han nok på en av to ting. Enten ser han for seg en bokser som øver på slagene i palestraen, altså skyggeboksing, eller han ser for seg en bokser som bommer på motstanderen. Enten det er det ene eller det andre, så er det i begge tilfeller en ganske meningsløs ting. En bokser som ikke treffer og en løper som ikke har noe mål, blir latterlig. Løpet gir først mening når den har et mål, og boksingen når bokseren treffer. På samme måte, sier Paulus, er den troendes liv også meningsløst hvis man ikke når fram til oppstandelsen og det evige liv, jf. 1 Kor 15,17. Her sier han til korinterne at hvis Kristus ikke stått opp, så er troen deres meningsløs. Vi vet ikke om Paulus tenker på dette i 1 Kor 9,25, men jeg synes det virker som om han tar opp noe av det samme temaet både i kapittel 9 og kapittel 15. Det er uansett helt tydelig at hovedmålet med Paulus' brev er at korinterne skal nå fram til frelsen.

5.1.7 1 Kor 9,27

²⁷ ἄλλ' ὑποπιάζω μου τὸ σῶμα καὶ δουλαγωγῶ, μή πως ἄλλοις κηρύξας αὐτὸς ἀδόκιμος γένομαι.

Min oversettelse: ²⁷ Men jeg gir kroppen min et slag under øyet og gjør den til slave, for at jeg som har forkynt for andre, ikke selv skal bli diskvalifisert.

⁸⁵ Dutch, Robert S. *The Educated Elite in 1 Corinthians : Education and Community Conflict in Graeco-Roman Context* (2005): 228

I vers 27 sier Paulus at han, ordrett oversatt, gir seg selv en blåveis. Det greske ordet ὑποπιάζω betyr å gi et slag under øyet.⁸⁶ I New International Version oversettes dette verset ganske ordrett: ”No, I strike a blow to my body,”⁸⁷ mens det i de fleste andre bibeloversettelser, inkludert NO1978 og NO2011, oversettes mer fritt, til: ”Nei, jeg kjemper mot meg selv (...)”.⁸⁸ NO1930 oversetter med: ”men jeg undertvinger mitt legeme (...)” Uansett om man oversetter ordrett, eller om man oversetter mer fritt, er likevel poenget det samme, Paulus kjemper mot seg selv. Dette gir umiddelbart assosiasjoner til Romerbrevet, hvor Paulus i kapittel 7 skriver mye om kampen mellom Ånden og kjødet/naturen (σαρξ). Her sier han at det gode som han vil, det gjør han ikke, men det onde som han ikke vil, det gjør han (Rom 7,15).

Det er typisk for Paulus å snakke om å kjempe mot begjæret. Dette er et tema som han ikke bare skriver om til menigheten i Korint, men han tar det også opp i flere av de andre brevene, blant annet i Romerbrevet 7,7ff og Galaterbrevet 5,17. Dette temaet tas også opp i 2. Timoteusbrev (2 Tim 2,22).

Også de greske filosofer, som Epiktet, var opptatt av at man skulle kjempe mot kroppens lyster, og nekte seg livets goder, noe som er et gjennomgående tema i *Discourses*.⁸⁹

Videre skriver Paulus til korinterne at han: ”tvinger kroppen til å lystre.” På gresk brukes ordet: δουλαγωγω. Det kommer av ordet δούλος, som betyr slave, og αγω, som betyr å gå, lede eller bringe. Δουλαγωγω betyr følgelig å gjøre til slave, eller trellbinde, på litt eldre norsk. ”Å gå i slaveri,” er kanskje den mest ordrette norske oversettelsen av uttrykket. Det Paulus sier, er i alle fall at han gjør kroppen (το σωμα) til slave (δουλαγωγω).

Robertson påpeker i sin kommentar til 1. Korinterbrev⁹⁰ at selv om Paulus skriver at han gjør kroppen til slave, så betyr ikke det at han ser på kroppen som ond, eller noe negativt. Paulus er ingen gnostiker. Han mener derfor, sier Robertson, ikke at kroppen (σωμα) er ond, men

⁸⁶ Henry George Liddell et al., *A Greek-English Lexicon*, Oxford, Clarendon Press, 1996:190

⁸⁷ *The New International Version*. (2011). (1 Cor 9:27). Grand Rapids, MI: Zondervan.

⁸⁸ NO1978

⁸⁹ For mer om dette, se kapittelet om Epiktet

⁹⁰ Robertson, Archibald: *A Critical and Exegetical Commentary on the First Epistle of St Paul to the Corinthians.*, 2nd. ed. Edinburgh: Clark, 1914:197

bare dens syndige natur/kjødet (σὰρξ), jf. Rom 6,6. hvor han taler om τὸ σῶμα τῆς ἁμαρτίας, eller "synde-legemet," syndens kropp.⁹¹

Dette er kanskje en hentydning til det svært strenge treningsregimet som idrettsutøverne i antikken måtte gjennomgå. Dette er et tema som også Epiktet taler mye om i *Discourses* og i *Encheiridion*.⁹² Her skriver han blant annet at en idrettsmann som vil trene til De olympiske leker, må underkaste seg sin treners befalinger som om han var en lege, og han må gi avkall på nytelser og komfort. På samme måte, sier Paulus, er det for den kristne som ønsker å nå fram til det evige liv. Han må gi avkall på sine lyster og underkaste seg Kristus.

Videre sier Paulus at han gjør dette for at "(...) ikke jeg som har forkynt for andre, selv skal bli forkastet."⁹³ Vi skal merke oss at Paulus her bruker det greske ordet κηρυξας, som i de fleste bibeloversettelser oversettes med forkynne. Dette ordet brukes nemlig også i idrettssammenheng. I De istmiske leker var det nemlig en herold, på gresk κηρυξ, som ropte ut over stadion hvem som hadde vunnet. Han forkynte seieren. Det er sannsynlig at Paulus bevisst bruker dette ordet for å fremstille seg selv som herolden på stadion, noe blant annet Pfitzner gjør et poeng av i *Paul and the Agon Motif*.⁹⁴

Vi skal også i den forbindelse være klar over at stadion i Isthmia ble brukt til å forkynne viktige budskap til det greske folk. For eksempel var det her, under De istmiske leker, at Titus Quinctius Flaminus i 196 f. kr. kunngjorde at Hellas skulle være en selvstyrt provins i Romerriket.⁹⁵

Paulus sier også at han kjemper mot seg selv, og tvinger kroppen til å lystre, for at han som har forkynt for andre, *ikke selv skal bli forkastet*. Det greske ordet som oversettes med *forkastet*, i NO1978, og *komme til kort*, i NO2011, er ordet ἀδοκιμος. Dette ordet kan oversettes blant annet med diskvalifisere (1 Kor 9,27 og 2 Tim 3,8), eller være uverdigg (Hebr 6,8 ESV), eller til ingen nytte (Hebr 6,8 i NO1978 og NO2011). I vår tekst brukes ordet i betydningen, *diskvalifisere*, underforstått fra et idrettsarrangement. I De isthmiske leker, og i alle andre idrettskonkurranser i antikken, var det å bli diskvalifisert det mest skamfulle og æreløse som kunne skje med en utøver.

⁹¹ Robertson 1914:197

⁹² Loeb Epictetus vol 2: 507

⁹³ NO1978/85

⁹⁴ Pfitzner 1967:94

⁹⁵ Loeb Polybius vol 5:187

Thiselton påpeker i sin kommentar til 1. Korinterbrev at verbet ἀδοκιμος også kan oversettes med å ”ikke bestå testen,” ”ikke fullføre prøven,” eller ”ikke bli godkjent.”⁹⁶ Han mener at Paulus taler om at han kan risikere å ikke bestå prøven, men at dette ikke nødvendigvis betyr at han risikerer å miste frelsen. Det kan også bety at ”ikke alt er som det skal,” dvs. at man ikke lever opp til kallet man har fått som kristen, med andre ord at man ikke bærer frukt.⁹⁷

Dette kan forsåvidt gi mening, men den vanligste, og etter min mening, den mest sannsynlige tolkningen av ἀδοκιμος er ”diskvalifisert.” Dette fordi det passer med de foregående idrettsmetaforene, og jeg vil derfor argumentere for at ”diskvalifisert” er den beste oversettelsen av verbet, noe også ESV og NIV oversetter med.

Hvis vi derfor forutsetter at Paulus tenker på diskvalifisering fra De isthmiske leker, så kan vi si at på samme måte som idrettsmannen blir kastet ut av stadion hvis han ikke følger reglene, slik er også Paulus redd for å bli kastet ut av himmelriket, og gå fortapt. Paulus ser det altså ikke som noen selvfølge at han blir frelst, selv om han begynt på ”løpet” som kristen. Nei, ifølge Paulus er man ikke frelst før man når målet for frelsen, det evige livet. Og på samme måte som en maratonløper ikke kan motta seiersmedaljen før han er i mål, kan heller ikke den kristne motta frelsen før han er i mål. Maratonløpere bryter av og til underveis fordi løpet blir for krevende, og da får de ikke noen medalje. På samme måte, sier Paulus i Galaterbrevet 5,7, kan også den kristne la være å fullføre løpet. Det ser altså ut til at Paulus mener at de kristne i Korint må fortsette å gjøre en innsats for å nå fram til seieren.⁹⁸

5.2 Pastoralbrevene

Vi har nå sett på hvordan Paulus bruker idrettsmetaforer i 1 Korinterbrev 9,24-27. Jeg har valgt å fokusere på denne teksten fordi det er den paulinske teksten som har de tydeligste idrettsbildene, men Paulus bruker også idrettsbilder andre steder, blant annet i Filipperbrevet og Galaterbrevet. Idrettsmetaforer brukes også andre steder i NT, og de stedene som kanskje har de tydeligste idretts- og kampmetaforene utenom 1 Kor 9, er 1. og 2. Timoteusbrev, som hører med til Pastoralbrevene (som også inkluderer Paulus' brev til Titus). Vi skal nå foreta en

⁹⁶ Thiselton, Anthony C., I: *The First Epistle to the Corinthians : A Commentary on the Greek Text*, Grand Rapids, Mich: W.B. Eerdmans, 2000: 716-717

⁹⁷ Thiselton 2000:717

⁹⁸ Hognestad 1994:61

grundig gjennomgang av idretts- og kampmetaforene i Timoteusbrevene. Men først skal vi se litt på brevenes bakgrunn og tilblivelse.

Bakgrunn og tilblivelse

1. og 2. Timoteusbrev er to brev som er skrevet til Timoteus, kanskje av Paulus, eller av en disippel av Paulus. Dette er omdiskutert i forskningen. Mange forskere hevder at de ikke er skrevet av Paulus, ettersom det er mange forskjeller mellom de udiskutable paulinske brev og Pastoralbrevene. Dette gjelder både innhold og skrivestil. Mange forskere anerkjenner likevel at det er enkelte deler av brevene som kan være skrevet av Paulus, slik som innledningen og avslutningen (med personlige hilsener), og bruker den såkalte Fragmenthypotesen for å forklare Pastoralbrevenes tilblivelse.⁹⁹ Denne teorien går kort sagt ut på at Paulus etter sin død etterlot utkast til Timoteusbrevene og Titus' brev som så noen av hans disipler fullførte. Noen forskere vil også gå så langt som å avskrive at det er noen direkte kobling mellom Paulus og Pastoralbrevene i det hele tatt, og hevder at brevene i sin helhet ble fabrikkert i det 2. århundre, og bare gir seg ut for å være skrevet av Paulus. Dette er den såkalte Fiksjonshypotesen.¹⁰⁰

En tredje teori om brevenes forfatterskap er den såkalte Amanuensisteorien, som blant annet William Mounce holder som den mest pålitelige, og tar utgangspunkt i når han skriver sin kommentar til Pastoralbrevene.¹⁰¹ Denne teorien går kort sagt ut på at Paulus også er forfatter av Pastoralbrevene, men at han, i større grad enn i de andre brevene, brukte sekretær, noe som blant annet kan begrunnes med at han satt i fengsel og ikke kunne skrive pga. de tunge lenkene. Hvilken av disse teoriene som er den riktige, skal vi imidlertid ikke ta stiling til her.

Men det vi derimot sikkert kan slå fast er at brevtteksten selv sier at brevene er skrevet av Paulus til hans medarbeider Timoteus. For enkelhelts skyld vil vi derfor i denne oppgaven referere til forfatteren som Paulus.

I 1. og 2. Timoteusbrev kommer forfatteren med formaninger, oppmuntringer og anvisninger for hvordan Timoteus skal gå fram som hyrde og lærer i menigheten hvor han har sin tjeneste.

⁹⁹ Mounce, William D.: *Pastoral Epistles. Word Biblical Commentary* Vol. 46. Nashville, Tennessee, Thomas Nelson Publ, 2000:cxx

¹⁰⁰ Mounce 2000:cxviii

¹⁰¹ Mounce 2000: cxxvii

Et gjennomgående tema i Timoteusbrevene er advarsler mot vranglære, og at Timoteus oppfordres til å stå fast i troen.

I den forbindelse bruker forfatteren ofte soldat/kampmotivet og løpsmotivet, for å understreke sine poeng.

5.2.1 Kampmetaforer i Pastoralbrevene

Forfatteren av Pastoralbrevene oppfordrer til å kjempe mot begjæret og kjempe for evangeliet, som en idrettsmann og som en soldat. Han oppfordrer Timoteus til å stride den gode strid (την καλην στρατειαν), 1 Tim 1,18. Han påpeker også at ingen soldat (στρατευομενος)¹⁰² lar seg hindre av dagliglivets gjøremål, for da kan han ikke gjøre som hærføreren (στρατολογησαντι)¹⁰³ vil (2 Tim 2,4), og at en som kjemper på idrettsbanen (αθλη), må følge reglene om han skal vinne seierskransen (2 Tim 2,5). Vi ser her at forfatteren kombinerer idretts- og kampmotivet som en metafor for etterfølgelse av Kristus. Dette er nært beslektede motiver, siden ἀγων både kan bety konkurranse og kamp.

Det er tre tekster i Pastoralbrevene hvor soldatmotivet forekommer. Disse er 1 Tim 1,18-19, 2 Tim 2,4 og 2 Tim 4,6-8. Vi skal nå se litt nærmere på disse tekstene.

5.2.2 1 Tim 1,18-19 "For at du skal stride den gode strid"

¹⁸ Ταύτην τὴν παραγγελίαν παρατίθεμαί σοι, τέκνον Τιμόθεε, κατὰ τὰς προαγούσας ἐπὶ σὲ προφητείας,* ἵνα □στρατεύῃ ἐν αὐταῖς τὴν καλὴν στρατείαν ¹⁹ ἔχων πίστιν καὶ ἀγαθὴν συνείδησιν

Min oversettelse: ¹⁸ Dette bud gir jeg deg, mitt barn Timoteus, i samsvar med det som tidligere er profetert over deg, for at du skal stride den gode strid, ¹⁹ i tro og med en god samvittighet.

I 1 Tim 1,18-19a sier forfatteren at Timoteus skal "holde dette bud," å stride den gode strid, så han kan bevare troen og en god samvittighet. Hvilket bud det siktes til i v. 18a, er ikke så godt

¹⁰² På gresk står det egentlig "kjempende," στρατευομενος er partisipp av verbet στρατευομαι, som betyr å kjempe.

¹⁰³ På gresk står det egentlig: "Den som verver/den vervende soldater." Verbet στρατολογησαντι(vervende soldater) er aorist partisipp av στρατολογέω. Den som verver soldater er imidlertid offiser, og det gir derfor mening å oversette med hærfører.

å si, men ifølge Mounce,¹⁰⁴ henviser forfatteren antagelig til påbudet i v. 3 og v. 5 om å forby vranglærerne å undervise, mens andre, blant annet Johannes Krysostemos og Fee¹⁰⁵ (og NO1978/85), mener at det viser til 18b, om å stride den gode strid.¹⁰⁶

I v. 18 nevner Paulus profetier som tidligere har blitt profetert over Timoteus (κατὰ τὰς προαγούσας ἐπὶ σὲ προφητείας). Hva disse profetiene handlet om, vet vi ikke, teksten sier ikke noe mer om det. Men kanskje har de vært knyttet til Timoteus' kall til å følge Paulus på misjonsreisene? Mounce mener mye kan tyde på dette ettersom Paulus og Barnabas blir profetert over i Apg 13.¹⁰⁷ I Apg 15 leser vi nemlig at Paulus og Barnabas skilte lag, etter at det oppstod uenigheter mellom dem, og det er derfor tenkelig at Timoteus ble sendt av Herren som en erstatter for Barnabas.¹⁰⁸ Men hvordan dette egentlig forholder seg, og hvilke profetier forfatteren av 1. Timoteusbrev sikter til, vet vi ikke.

Men uansett oppfordres Timoteus til å stride den gode strid (στρατεύῃ ἐν αὐταῖς τὴν καλὴν στρατείαν). Verbet στρατεύῃ, som oversettes med å stride, kan også oversettes med "å gjøre krigstjeneste," det er det greske militærtekniske uttrykket for å gjøre tjeneste som soldat (στρατευομενος), egentlig, "den som gjørende krigstjeneste." Timoteus oppfordres altså til å se på seg selv som en soldat under Kristi kommando, som skal gå i kamp for Evangeliet. I den romerske hæren skulle man, ifølge Krentz, holde linjene for enhver pris.¹⁰⁹ Romerske soldater ble trent til å holde linjene uansett hva som skjedde, man skulle forsvare sin post koste hva det koste ville, og man skulle operere som en enhet, aldri alene. Dette var grunnprinsippene i romersk militær strategi, og den fungerte. Romerne vant som regel på slagmarken, og i det 1. århundre e. kr. hadde den romerske hær sikret fred (pax romana) i hele Middelhavsområdet.¹¹⁰

Forfatteren av Timoteusbrevene spiller på denne kunnskapen om den romerske hær når han sier at Timoteus skal "stride den gode strid." Timoteus står under Kristi kommando, og skal lydig utføre det oppdrag han har fått av sin general, å forkynne evangeliet. Som en tapper soldat skal han også forbli på sin post og bekjempe vranglærerne som angriper menigheten.

¹⁰⁴ Mounce 2000: 65

¹⁰⁵ Fee 1994: 758ff

¹⁰⁶ Mounce 2000: 65

¹⁰⁷ Mounce 2000:71

¹⁰⁸ Mounce 2000:71

¹⁰⁹ Krentz, Edgar: "Paul, Games and the Military," i Sampley, J. Paul: *Paul in the Greco-Roman World* (2003): 350

¹¹⁰ Sampley 2003:348

Pfitzner skriver også om soldatmotivene i Pastoralbrevene i *Paul and the Agon Motif*.¹¹¹ Han mener å se en utvikling i hvordan kamp/idrettsmotivene brukes i f. eks. 1. Korinterbrev, til hvordan det brukes i Timoteusbrevene. Ifølge Pfitzner er *αγων*-motivene i 1. Korinterbrev og Filipperebrevet først og fremst knyttet til apostelen selv, mens det i Timoteusbrevene er rettet som en oppfordring til Timoteus. Nå er det hans tur til å stride den gode strid.

Jeg vil imidlertid problematisere tanken om at det er en stor forskjell i bruken av *αγων*-motivene i Pastoralbrevene i forhold til det øvrige *Corpus Paulinum*. Slik jeg ser det, er bruken av kampmetaforer også i de uomtvistelig paulinske brev, også rettet som en oppfordring til menigheten. Særlig i Filipperebrevet 1,27ff mener jeg vi har svært mange paralleller til hvordan krigsmetaforene brukes i Timoteusbrevene. Der oppfordrer Paulus filippene til å kjempe for troen på evangeliet (Fil 1,27). Som gode soldater skal de ikke kjempe alene, men sammen. De skal kjempe i én Ånd, og én sjel, *ἐν ἐνὶ πνεύματι, μιᾷ ψυχῇ* (Fil 1,27). De hellige beskrives som en hær som skal holde stand mot fiendens angrep.

5.2.3 1 Tim 6,12 "Kjemp troens gode strid!"

¹² *ἀγωνίζου τὸν καλὸν ἀγῶνα τῆς πίστεως,* ἐπιλαβοῦ τῆς αἰωνίου ζωῆς, εἰς ἣν ἐκλήθης καὶ ὁμολόγησας τὴν καλὴν ὁμολογίαν ἐνώπιον πολλῶν μαρτύρων.*

Min oversettelse: ¹² Strid troens gode strid, og grip det evige liv som du ble kalt til og som du bekjente deg til da du avla den gode bekjennelse for mange vitner.

I 1 Tim 6,12 oppfordrer forfatteren Timoteus til å stride den gode strid, og gripe det evige liv som han ble kalt til da han avla den gode bekjennelse for mange vitner. Det første vi skal merke oss her, er at mens forfatteren i 1,18 brukte uttrykket *στρατεύη* (stride, som soldat (*στρατιώτης*), jf. eng. to soldier) og *καλή στρατείαν* (den gode strid), brukes her uttrykket *ἀγωνίζου τὸν καλὸν ἀγῶνα*. Verbet *ἀγωνίζου* betyr å kjempe, og kan, som vi tidligere har vært inne på, både brukes i sportslig og militær sammenheng. Hvilken bruk man har å gjøre med, må avgjøres ut fra konteksten. I 1 Tim 6,12 er det usikkert hvilken bruk av ordet vi har med å gjøre. Verbet *ἀγωνίζου* kan både sikte til å kjempe i strid, og å konkurrere på stadion. Uansett hva forfatteren tenker, så oversetter man uansett ordet til: å kjempe. Dette ordet viser oss at for grekerne var det nesten like alvorlig å kjempe på stadion som å kjempe i krig.

¹¹¹ Pfitzner 1967:165ff

Mange forskere, blant annet Pfitzner mener imidlertid at det er atleten, og ikke soldaten, som er det mest nærliggende motivet å tenke på her.^{112,113} Et argument for å forstå det i en sportslig sammenheng her, i motsetning til i 1 Tim 1,18, kan være at man i sistnevnte vers bruker et annet ord, στρατεύη, som kun brukes i militær sammenheng.¹¹⁴

Uansett spiller dette forsåvidt ikke noen stor rolle. Poenget til forfatteren, både i 1 Tim 1,18 og 6,12 er at Timoteus skal kjempe for Evangeliet. I Romerriket måtte faktisk både soldater, gladiatorer og atleter være villige til å kjempe til døden. På samme måte oppfordres også Timoteus til å vise den samme offerviljen og iveren for troen på Kristus. I 2 Tim 2,3 sier nemlig forfatteren til Timoteus: "Lid også du vondt som en god Jesu Kristi stridsmann," Συγκακοπάθησον ὡς καλὸς στρατιώτης Χριστοῦ Ἰησοῦ. En god soldat skal tåle lidelse, og slik skal også Timoteus, som Kristi soldat, være villig til å tåle lidelse. En annen viktig egenskap hos soldater er evnen til å fokusere helt og fullt på én ting, det som på engelsk kalles single-mindedness.¹¹⁵ Slik som soldaten fokuserer helt og fullt på sitt oppdrag, skal også Timoteus fokusere fullt og helt på det oppdraget han har fått av sin general, Kristus, den stående ordre om å forkynne Evangeliet, i tide og utide, helt til han kalles hjem til Herren.

En annen ting Mounce påpeker i sin kommentar, er at det er svært mange likheter mellom 1 Tim 6,11-16 og 2 Tim 4,6-8. I 1 Tim 6,12 oppfordrer forfatteren Timoteus til å stride den gode strid (evt. kjempe den gode kamp), i 2 Tim 4,7 sier forfatteren at han har stridd den gode strid. I 1 Tim 6,12 oppfordres Timoteus til å ta vare på sitt oppdrag, i 2 Tim 4,7 sier forfatteren at han har bevart troen. Og i 1 Tim 6 oppfordres Timoteus til å bevare troen helt til Kristus kommer igjen i herlighet, mens forfatteren i 2 Tim 4 ser fram til å møte Kristus og motta rettferdighetens krone.

Mounce mener disse likhetene ikke kan være tilfeldige.¹¹⁶ Han mener disse likhetene viser at Paulus i 2 Tim 4ff prøver å knytte sin egen tjeneste sammen med Timoteus' tjeneste (i 1 Tim 6,11ff). Ifølge Mounce er Paulus' poeng at Gud som har styrket ham og hjulpet ham i

¹¹² Mounce 2000:355

¹¹³ Pfitzner 1967:178-81

¹¹⁴ James Swanson, *Dictionary of Biblical Languages with Semantic Domains: Greek (New Testament)*, Oak Harbor, WA, Logos Research Systems, Inc.1997

¹¹⁵ Mounce 2000:507

¹¹⁶ Mounce 2000:352

tjenesten som evangelist, også vil hjelpe Timoteus. På samme måte vil Herren også lønne dem begge for sin tjeneste.

Det er mest nærliggende å tenke at 1. Timoteusbrev er skrevet før 2. Timoteusbrev, noe som betyr at det er i 2. Tim 4,6ff at Paulus helt bevisst henspiller på 1 Tim 6,11ff. Vi skal derfor komme tilbake igjen til denne likheten i avsnittet om 2 Tim 4,6-8.

5.2.4 2 Tim 2,3-7 "Vær en god soldat!"

³ Συγκακοπάθησον ὡς καλὸς στρατιώτης Χριστοῦ Ἰησοῦ.* ⁴ οὐδεὶς στρατευόμενος ἐμπλέκεται ταῖς τοῦ βίου πραγματείαις, ἵνα τῷ στρατολογήσαντι ἀρέσῃ. ⁵ ἐὰν δὲ καὶ ἀθλῆ τις, οὐ στεφανοῦται ἐὰν μὴ νομίμως ἀθλήσῃ.* ⁶ τὸν κοπιῶντα γεωργὸν δεῖ πρῶτον τῶν καρπῶν μεταλαμβάνειν. ⁷ νόει ὃ λέγω· δώσει γάρ σοι ὁ κύριος σύνεσιν ἐν πᾶσιν.

Min oversettelse: ³ Lid også du vondt som en god Jesu Kristi soldat. ⁴ Ingen som gjør krigstjeneste lar seg hindre av dagliglivets gjøremål, for da kan han ikke gjøre som hærføreren vil. ⁵ Og den som driver idrett må følge reglene om han skal vinne seierskransen. ⁶ Bonden som har arbeidet, skal først få av avlingen. ⁷ Tenk over det jeg sier, for Herren skal gi deg innsikt i alt.

I dette avsnittet åpner Paulus med imperativen Συγκακοπάθησον¹¹⁷, som er en oppfordring eller befaling, til Timoteus om å ta del i lidelsen, han også, for Evangeliet som en god Kristi soldat.

I v. 4 sier han at "ingen gjørende krigstjeneste," evt. "ingen soldat i aktiv tjeneste,"¹¹⁸ lar seg hindre av dagliglivets gjøremål, siden hans mål er å tilfredsstille han som vervet ham (ESV). I de norske oversettelsene står det "hærføreren," men dette er en litt upresis oversettelse av στρατολογήσαντι, som er verbet for å verve soldater, altså en vervingsoffiser.

¹¹⁷ Dette ordet er satt sammen av συγ (sammen) og κακο (ond) πάθησον (lidelse), og betyr å lide sammen, evt. å dele lidelsen.

¹¹⁸ I grunnteksten brukes ordet στρατευόμενος er partisipp av στρατεύομαι, som betyr å gjøre krigstjeneste/ tjenestegjøre som soldat, jf. eng. to soldier

I v. 5 sier Paulus at idrettsmannen må følge reglene (νομίμως ἀθλήσει),¹¹⁹ om han skal vinne seierskransen. I antikken, som nå, innebar dette å underlegge seg et beinhardt treningsregime (man var pålagt ti måneders treningsleir for i det hele tatt å få delta i De olympiske leker).

Og i v. 6 sier han at bonden som har arbeidet, først skal få av avlingen.

George W. Knight påpeker i sin kommentar¹²⁰ at det som er felles for alle disse metaforene, er at alle må gjennomgå lidelse og hardt arbeid. Soldaten må underordne seg under sine overordnede offiserers kommando, og innrette hele sitt liv etter befalets ordrer. Idrettsmannen må underlegge seg et beinhardt treningsregime, og bonden må arbeide hardt både sent og tidlig. Men det som også er felles for alle tre, er at dersom de er villige til å gjennomgå denne lidelsen, kan de alle få en rik belønning.¹²¹ Soldaten kan seire i krig, og han kan bli forfremmet til en høyere grad. Atleten kan vinne på stadion og ikke bare få seierskrans, men æresbevisninger som statue, mat og pengepremier. Og bonden vil kunne høste inn avlingen. En ting vi kan legge merke til her, er imidlertid at ingen av dem er garantert belønning for sitt strev. Soldaten kan bli drept eller hæren hans kan tape krigen. Idrettsmannen kan tape på stadion, og bondens avling kan slå feil.

Hva skal vi så slutte av dette? Er det en hentydning til at man ikke er garantert å bli frelst? Det synes for meg som om Paulus antyder dette, men teksten gir ikke noe klart svar. Andre tekster i *Corpus Paulinum*, som Ef 2,8 og Rom 10,9, gir imidlertid klart uttrykk for at man blir frelst ved tro alene.

Det som uansett er sikkert, er at man er garantert å ikke få noen belønning hvis man ikke ofrer noe. Hvis soldaten ikke går med i hæren, vinner han ikke krigen. På samme måte vinner heller ikke idrettsmannen seiersprisen hvis han ikke trener, og bonden får ikke høste noen avling hvis han ikke sår og pløyer.

¹¹⁹ Ordrett oversatt: "Konkurrere lovlig." Dette kan vise til de olympiske opptaksreglene (10 måneders trening osv.), og/eller til at man følger reglene når man konkurrerer på stadion (Knight 1992: 394).

¹²⁰ Knight, George W.: *The Pastoral Epistles : A Commentary on the Greek Text*, Grand Rapids, Michigan, Eerdmans, 1992

¹²¹ Knight 1992:395

Robert Wall mener at dette er et viktig poeng forfatteren vil ha fram i 2 Tim 2,14ff.¹²² Men han utdyper det ikke nærmere. Så vidt jeg kan se, så synes det å være tjenesten som evangelist, og ikke Timoteus' egen frelse, forfatteren har i tankene i dette avsnittet. Jeg vil derfor hevde at man ikke trenger å slutte noen kobling mellom frelse og gjerninger ut fra denne teksten. Derimot mener forfatteren at det helt klart er en sammenheng mellom hva Timoteus gjør, og hvilke resultatet tjenesten hans gir.

Slik også Mounce påpeker,¹²³ er poenget at Timoteus skal være villig til å lide for Evangeliet, slik at tjenesten hans kan bære frukt. Og den frukten Paulus ønsker å se av Timoteus' tjeneste, er flere som kommer til tro på Kristus.

5.2.5 2 Tim 4,6-8 "Oppdraget er fullført"

⁶ Ἐγὼ γὰρ ἤδη σπένδομαι, καὶ ὁ καιρὸς τῆς ἀναλύσεώς μου ἐφέστηκεν. ⁷ τὸν καλὸν ἀγῶνα ἠγώνισμαι,* τὸν δρόμον τετέλεκα, τὴν πίστιν τετήρηκα. ⁸ λοιπὸν ἀπόκειται μοι ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφανος,* ὃν ἀποδώσει μοι ὁ κύριος ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, ὁ δίκαιος κριτῆς, οὐ μόνον δὲ ἐμοὶ ἀλλὰ καὶ ὅπασιν τοῖς ἠγαπηκόσιν τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ.

Min oversettelse: ⁶ For jeg blir allerede tømt ut som et drikkoffer, og tiden for mitt oppbrudd er nær. ⁷ Jeg har stridd den gode strid, fullført løpet, bevart troen. ⁸ Rettferdighetens krans er lagt klar for meg, den som Herren, den rettferdige dommer, skal gi meg på den dagen. Ja ikke bare meg, men alle som har elsket hans åpenbaring.¹²⁴

I 2 Tim 4,6-8 kommer Paulus med det som av mange har blitt kalt hans siste vilje, eller testamente.¹²⁵ Apostelen vet han snart skal dø. Han "blir allerede (ἤδη) tømt ut som et drikkoffer (σπένδομαι). Mounce kommenterer¹²⁶ at σπένδομαι står i presens, noe som indikerer at det er en pågående handling. Ofringen av Paulus er altså allerede i gang, selv om

¹²² Wall, Robert W. and Richard B. Steele. *1 and 2 Timothy and Titus*. Grand Rapids, Michigan, Eerdmans, 2012:240

¹²³ Mounce 2000:519

¹²⁴ NO1978/85 oversetter v. 8b: "men alle som har elsket ham og ventet på at han skal komme i herlighet."

¹²⁵ Mounce 2000:577

¹²⁶ Mounce 2000:577

han ennå ikke er dømt av romerne. Dette, sier Mounce, viser at apostelen vil si at det er Herren, og ikke keiseren, som bestemmer når han skal forlate denne verden.¹²⁷

Vi kan også slutte ut fra det han skriver, at Paulus regner med han vil bli dømt til døden. Han har allerede stått for retten én gang i Roma, og venter nå på dødsdommen som han regner med vil komme. Men han er ikke redd for å dø. Tvert imot, han ser fram til å bryte opp, løsne fortøyningene¹²⁸ og reise hjem til Herren. For han har stridd den gode strid (τὸν καλὸν ἀγῶνα ἠγώνισμαι),¹²⁹ fullført løpet (τὸν δρόμον τετέλεκα) og bevart troen (τὴν πίστιν τετήρηκα).

Apostelen har fullført sitt oppdrag, og skal nå motta belønningen for sitt strev, sin lidelse og sin offervilje, rettferdighetens krone (τῆς δικαιοσύνης στέφανος).

Rettferdighetens krone i 2 Tim 4,7 er ikke en seierskrans for fortjeneste, men en krone som blir gitt av nåde (Guds rettferdighet er ikke bygd på fortjeneste), sier Pfitzner.¹³⁰

Thomas C. Oden påpeker i sin kommentar *First and Second Timothy and Titus* at det ikke er selvheldelse eller skryting når Paulus sier at han har fullført løpet, bevart troen og snart skal motta rettferdighetens krone. Nei, det er ikke ved egen kraft, sier Oden, men av Guds nåde at Paulus har bevart troen og nå er i ferd med å fullføre løpet og gå i mål.¹³¹

George W. Knight skriver i sin kommentar til Pastoralbrevene at hensikten med at Paulus skriver så frimodig om at han har fullført løpet og skal motta seiersprisen, er at han ønsker å oppmuntre Timoteus til å holde ut i *sin tjeneste*.¹³² Paulus vil ikke at Timoteus skal bli motløs av det faktum at hans lærer og hyrde snart skal dø, men han vil heller sette mot i Timoteus slik at han kan fortsette å kjempe. Hvis han ikke gir opp, men står løpet ut, så skal også Timoteus en gang få motta rettferdighetens krone når han fullfører sitt oppdrag, og komme i mål han også.

¹²⁷ Mounce 2000:577

¹²⁸ Ordet ἀναλύσεως, betyr å løsne (λυω), og brukes vanligvis om å løsne fortøyningene/lette anker på skip, eller om soldater som bryter leir(Mounce 2000:578)

¹²⁹ Det er uenighet blant forskerne om man her skal forstå ἀγῶν i militær eller sportslig betydning. Wall (Wall 2012:282) tolker uttrykket militært, mens Mounce (Mounce 2000:579), Pfitzner (Pfitzner 1967:183) og Williams (Williams David: *Paul's Metaphors* 1999:271) tolker det sportslig.

¹³⁰ Pfitzner 1967:184

¹³¹ Oden 1989:173

¹³² Knight 1992:461

5.3 Andre Paulus-tekster med kampmetaforer

Når det gjelder kampmotivet/soldatmotivet, så brukes det ikke bare i Timoteusbrevene, men også i de uomtvistelig paulinske brevene. Særlig Filipperbrevet skiller seg ut i denne sammenhengen. I Fil 1,27ff bruker Paulus helt tydelig bilder fra det militære. I den forbindelse hevder Edgar Krentz at ordet σωτηρια, som vanligvis oversettes med frelse i norske bibler, på gresk ofte ble brukt om seier i krig. Kristus skal seire, og hans soldater skal seire sammen med ham, er budskapet Paulus vil formidle til filipperne, hevder Krentz.¹³³

Også i 2. Korinterbrev 10 finner vi et eksempel på soldatmotivet. I v. 3-4 sier nemlig Paulus:

³ Vi lever som mennesker, men vi kjemper ikke som mennesker gjør. ⁴ For våre våpen er ikke fra mennesker, men de har sin kraft fra Gud og kan legge festninger i grus.

Her taler apostelen om kampen mot vranglæren, og bruker tre militære uttrykk, *kjempe* (στρατευόμεθα), (*krigs*) *våpen* (όπλα της στρατειας) og *festninger* (οχυρωμάτων). Krigsmetaforene brukes her av apostelen for å vise at han ikke er redd for å ta opp kampen mot de som forkynner en annen lære enn Paulus i Korintermenigheten, de såkalte ”overapostlene” (2 Kor 11,5). Paulus bruker også antagelig denne kraftige krigsretorikken for å understreke at han ikke er svak (2 Kor 10,1-2), og ikke på noen måte underlegen for motparten, slik noen i Korint har antydnet (2 Kor 10,10). G. D. Fee¹³⁴ mener at denne konflikten først og fremst handler om hva det vil si å leve i Ånden, i motsetning til hva det vil si å leve i kjødet/menneskenaturen (σαρξ). Paulus sier at selv om korinterne fortsatt er i sin menneskelige natur, så skal de ikke lenger leve etter sine lyster, men de skal leve et liv i Ånden. Korinterne er imidlertid uenige med ham i hva dette innebærer.

Soldatmotivet er også til stede i Efeserbrevet (Ef 6,10ff). Her taler forfatteren om å ta på seg ”Guds fulle rustning,” for å bekjempe djevelens angrep. Her er imidlertid bildet litt annerledes enn i Timoteusbrevene og Filipperbrevet. I de førstnevnte brev dreier soldatmotivet seg om å være lydige, som en soldat og utføre sin forkynnertjeneste og være villig, som en soldat, til å tåle lidelse for sakens skyld. I Efeserbrevet derimot er det heller tale om en åndskamp mot Satan og hans demoner. Her skal man forsvare seg med rettferdighetens brynje, frelsens

¹³³ Sampley, J.: *Paul. Paul in the Greco-Roman World : A Handbook* (2003):350 Harrisburg, Pennsylvania, Trinity Press

¹³⁴ Fee, Gordon D.: *God's Empowering Presence: The Holy Spirit in the Letters of Paul*, Peabody, Massachusetts, Hendrickson, 1994:340-42

hjelmer, troens skjold og Guds Ords sverd. Jeg vil derfor si at vi her har å gjøre med et annet tema enn i 1. Korinterbrev, Pastoralbrevene og Filipperbrevet.

5.4 Konklusjon

Som vi har sett i dette kapitlet inneholder *Corpus Paulinum* mange idretts- og kampmetaforer. Dette ser vi særlig 1 Kor 9,24-27, hvor Paulus i hovedsak bruker løping og i noen grad boksing som bilde på kristenlivet. For løperen er det bare én ting som betyr noe, å vinne seierskransen. For Paulus er det også bare en ting som betyr noe, å vinne frelsen. For å nå dette målet, kreves det fullt fokus, streng selvdisiplin og hard innsats.

Vi har også sett at idretts- og kampmetaforene også til stede i Pastoralbrevene. Bildebruken er litt annerledes enn i 1. Korinterbrev. Mens Paulus i 1. Korinterbrev konsentrerer seg om bilder fra idrettsbanen, veksler forfatteren av Pastoralbrevene mellom soldaten og idrettsmannen, men saken er alltid likevel den samme. Man skal være villig til å kjempe og lide for sin tro på Kristus. Og dersom man holder ut i denne lidelsen, skal man motta lønn fra Herren for sitt strev.

Paulus' språkbruk og bildebruk kan minne veldig om de stoiske filosofers bildebruk. Men Paulus' hensikt med idrettsmetaforene er annerledes. Mens stoikerne fokuserer på hvordan den enkelte person kan disiplinere seg selv til å bli et bedre menneske, så fokuserer Paulus mest på den andre. Paulus bruker nemlig idrettsmetaforene først og fremst til å formane de sterke i menigheten til å disiplinere seg selv til å avstå fra ting, for eksempel å spise kjøtt, som kan føre de svake til fall. Paulus har altså et mye mer kollektivt fokus enn stoikerne, som primært har et egosentrisk fokus. I neste kapittel skal vi gå mer detaljert inn på hva denne forskjellen består i og innebærer.

6 Sammenligning av Paulus, Epiktet og Filon

6.1 Innledning

I de foregående kapitlene har vi sett på Paulus, Epiktet og Filon og deres respektive tekster som omhandler idrett. Vi ser at de er ganske forskjellige, men samtidig har de også mange fellestrekk. I dette skal vi gå nærmere inn på hva som er felles for, og hva som skiller de tre forfatterne.

6.2 Kampen mot begjæret

Kampen mot begjæret er en fellesnevner for Filon og Epiktet og Paulus. Dette er altså både typisk for gresk og jødisk tankegang.

Epiktet skriver mye om at man ikke skal fortelle andre at man lever bra. Man skal ikke skryte av at man er måteholden eller utholdende, man skal bare gjøre det.

Det som også er typisk for stoikerne, dvs. Epiktet og Filon, er at de vektlegger den fysiske siden av idretten på en annen måte enn Paulus.

Epiktet er tydelig preget av et dualistisk menneskesyn, og ser på kroppen som noe negativt som sjelen må frigjøres fra. Hans filosofi går derfor i hovedsak ut på at man skal undertrykke kroppens behov.

Idealet er å ha full kontroll over kroppen og å kunne handle uten å være påvirket av kroppens behov. Epiktet bruker for eksempel et bilde fra en bankett for å forklare dette. Han sier at man skal vente til rettene blir satt fram for en før man forsyner seg, men det aller beste er å la dem gå forbi uten å forsyne seg i det hele tatt. Man skal med andre ord ideelt sett nekte seg alt, sier Epiktet.¹³⁵

En slik askese er imidlertid helt fraværende hos Paulus/i den paulinske tradisjon. Han tar tvert imot skarp avstand fra en slik tankegang. I Kolosserbrevet kapittel 2 vers 20ff sier han nemlig:

¹³⁵ Loeb Epictetus vol 2:495

²⁰ Når dere med Kristus har dødd bort fra grunnkreftene i verden, hvordan kan dere da, som om dere ennå levde i verden, rette dere etter slike bud: ²¹ «Ta ikke», «smak ikke», «rør ikke»? ²² Dette er bare menneskers bud og lærdommer. Disse ting er jo bestemt til å brukes og gå til grunne. ²³ Slikt har riktignok ord på seg for å være visdom, både den selvgjorte fromheten, selvfornektelsen og mishandlingen av kroppen. Men det har ingen verdi, det tjener bare til å tilfredsstillte menneskets syndige natur.¹³⁶

Dette er etter min mening en av de viktigste forskjellene mellom Paulus og Epiktet. Epiktet bygger hele sin filosofi på et ideal om å leve asketisk, mens Paulus derimot bygger sitt livssyn på at alt i verden er grunnleggende godt og gitt oss av Gud for at vi skal bruke det. Han har likevel alltid med seg bevisstheten om at denne verden er forgjengelig og en dag skal gå under. Paulus formaner derfor de troende til å ikke bli for glad i de jordiske, forgjengelige ting. Paulus har derimot er mer eskatologisk fokus. For ham er håpet om det evige livet viktigere en det jordiske livet. Dette ser vi blant annet i 2 Kor 4,16ff hvor Paulus blant annet skriver at: "Vi har ikke det synlige for øye, men det usynlige. For det synlige tar slutt, det usynlige er evig."¹³⁷ Apostelen sier altså at det viktigste er det usynlige, for det varer evig, mens de ikke skal være for opptatt av de synlige, fysiske ting, siden disse er forgjengelige. Ralph P. Martin påpeker i sin kommentar at Paulus her forsøker å oppmuntre korinterne med å si at denne verden, hvor det er lidelser og prøvelser, bare er midlertidig, men at de skal ha blikket rettet mot det evige, himmelske riket.¹³⁸

Oppsummert kan vi derfor si at mens Epiktets mål for livet er ἀταραξία (å bli fri for all bekymring),¹³⁹ så er Paulus' mål σωτηρία (frelse).¹⁴⁰

Når det gjelder Filon, så ligger han et sted i mellom Epiktet og Paulus. Han er ikke greker, slik som Epiktet, men jøde, og står derfor mye nærmere Paulus. Imidlertid er Filon også svært preget av hellenistisk tankegang. Han mener derfor at den største ære og den gjeveste seierskrans man kan vinne, er den man får når man seirer over begjæret.¹⁴¹ Når Filon bruker idrettsmetaforer er det for å illustrere kampen mot begjæret, og han bruker det ikke som bilde

¹³⁶ NO1978/85

¹³⁷ 2 Kor 4,18

¹³⁸ Martin, Ralph P: *2 Corinthians*, Word Biblical Commentary vol 40 1986:92-93

¹³⁹ Pfitzner 1967:32

¹⁴⁰ Pfitzner 1967:31

¹⁴¹ Loeb Philo vol 3:169

på frelsen. Filon snakker ikke om frelse på samme måte som Paulus, men han er helt klart opptatt av eskatologi. Ifølge Per Jarle Bekken¹⁴² handler Filons eskatologi primært om at Gud skal velsigne Israel, både land og folk. Israelittene som lever i diasporaen skal vende tilbake til sitt land, og landet skal være fruktbart og blomstre. Om dette temaet skriver Filon særlig utførlig i *De praemis et peonis* 162-72, som er en eksegetisk kommentar til 3 Mos 26.¹⁴³

Angående Filon, så skal vi videre merke oss en viktig forskjell på ham og Epiktet. Mens Epiktet og de andre stoikerne ser kampen som en kamp mellom sjelen og kroppen, betrakter Filon kampen mot begjæret som en kamp mellom den rasjonelle sjelen (λογος) og kroppen (σωμα) som er under innflytelse av den irrasjonelle sjelen.¹⁴⁴

6.3 Synet på idrett

Når det gjelder synet på idrett, så synes det å være Paulus som ser mest positivt på dette. Han løfter fram idrettsmannen (ὁ ἀγωνιζομενός) som et ideal som de troende korinterne skal ha som forbilde. Slik en løper må ofre alt for å bli best, skal også den troende være villig til å ofre alt for sin Herre Jesus.

Epiktet har derimot et ganske negativt syn på idretten. Han sier for eksempel at man bør tenke seg nøye om før man melder seg på De olympiske leker, siden man kan risikere å tape. Man må vurdere om man virkelig vil gjennomgå alle lidelsene og prøvelsene det medfører å trene seg opp. Dette virker ikke akkurat som en uttalelse fra en sportsinteressert person. Men samtidig sier han likevel at det er ærefult å vinne, så han er ikke utelukkende negativt innstilt til idrett. Dette skiller Epiktet fra for eksempel Diogenes fra Sinope, som benyttet enhver anledning til å påpeke hvor latterlig han mente idrettskonkurranser var.¹⁴⁵

Filon synes å stå et sted i mellom Paulus og Epiktet i synet på idrett. Han sier på den ene siden rett ut hvor latterlig han mener det er å konkurrere i løping, siden dyrene likevel er raskere.¹⁴⁶ På den andre siden har han veldig mange referanser til idrett i bøkene sine. Ofte dreier det seg

¹⁴² Seland 2014:238

¹⁴³ Loeb Philo vol. 8:415ff

¹⁴⁴ Pfitzner 1967:46

¹⁴⁵ Hognestad 1994:122ff

¹⁴⁶ Loeb Philo, vol 3:167.

om løping, men også mye boksing pankration. Filon bruker også ofte idrettsmetaforer for å beskrive bibelske personer, han skriver for eksempel om Jakob som kjemper mot Gud.¹⁴⁷

I artikkelen "1 Corinthians 9:24-27: An Agonistic Competition?" kommer Stephan Joubert med et interessant perspektiv på Paulus som trener.¹⁴⁸ I v. 24-25 gir nemlig Paulus formaninger om hvordan korinterne skal trene (ὁ αγωνιζόμενος πάντα εγκρατεύεται (...)). Ifølge Joubert var trenerne i antikken ofte tidligere olympiske mestre som brukte sin kunnskap til å trene opp nye utøvere.¹⁴⁹ På samme måte er Paulus en "trener" for de troende i Korint. Han prøver å trene opp de som nylig har kommet til tro, til å komme på samme nivå som ham. Dette er også et poeng som tydeliggjør at Paulus' idrettsmetaforer ikke først og fremst handler om Paulus, men om korinterne. Paulus bruker disse metaforene for å inspirere korinterne til å hjelpe hverandre til å nå frelsens mål og vinne seierskransen.

Her er vi inne på hovedforskjellen mellom Paulus og Epiktet og Filon i deres bruk av idrettsmetaforer. Hva disse forskjellene går ut på skal vi se nærmere på i neste avsnitt.

6.4 Forskjellen i bruk av idrettsmetaforer

Som vi allerede har nevnt, er det en grunnleggende forskjell i bruken av idrettsmetaforer hos Epiktet og Filon sett i forhold til Paulus. Særlig Epiktet, men også Filon, har et grunnleggende fokus på enkeltmennesket i sine idrettsmetaforer. Deres poeng er å formidle hvordan den enkelte kan disiplinere seg selv til å bli et bedre moralsk menneske og få et best mulig liv. Paulus derimot bruker metaforene for å forklare korinterne hvordan de sterke i menigheten skal nekte seg goder for å hjelpe de som er svake i troen til å nå frelsen. For eksempel bør de sterke i menigheten la være å spise offerkjøtt hvis det at de spiser kjøtt, kan føre til at en bror går fortapt. Slik idrettsutøvere må la være å spise det de har lyst på for å nå sine mål, slik må også korinterne la være, men ikke for at de selv, men for at de andre i menigheten skal nå fram til mål. Korinterne skal altså tenke mer på de andre enn på seg selv. Dette er en radikal tanke som står i skarp motsetning til moralfilosofenes egosentriske fokus.

¹⁴⁷ Pfitzner 1967:48

¹⁴⁸ Joubert, Stephan. "1 Corinthians 9:24-27: An Agonistic Competition?" *Neotestamentica* vol. 35 (2001): 57-68

¹⁴⁹ Joubert 2001:64

Niko Huttunen hevder imidlertid i boka *Paul and Epictetus on Law* at også Epiktet mener det er viktig å bry seg om andre, men at han mener dette forutsetter at man tar vare på og er glad i seg selv.¹⁵⁰

Jeg vil imidlertid i den forbindelse påpeke at vi for eksempel i *Encheiridion*, kapittel 3 ser et tydelig eksempel på at Epiktet ser på andre mennesker på en annen måte enn Paulus. Her sidestiller nemlig Epiktet det å knuse en leirkrukke med at ens kone eller barn dør. Dette er kanskje et spissformulert eksempel fra Epiktet, men det viser tydelig forskjellen i hvordan Paulus og Epiktet ser på følelser. Mens Epiktet sier at man i møte med en sørgende bare skal late som om man bryr seg, men at man aldri må sørge selv (*Encheiridion* 16), sier Paulus tydelig at han har sørget over tilstanden i menigheten i Korint, jf. 2 Kor 2,1ff. Også i Rom 9 sier Paulus at han bærer på en stor sorg i hjertet, nemlig at de fleste av hans landsmenn, israelittene, ikke tror på Kristus (Rom 9,2). Paulus gir altså et helt annet rom for følelsene enn Epiktet. Mens Epiktet har som ideal at man skal føle minst mulig, og bli mest mulig likegyldig, har Paulus som ideal at man skal være fylt av glede (Fil 4,4).

Når det gjelder Filon, så fremholder han idealet om måtehold, men han sier også at man skal glede seg over Guds velsignelser og over de velsignelser det å følge Dydene gir:

For truly beautiful is that insatiable joy which the perfect virtues give, and of this the vineyards here mentioned are symbolic.¹⁵¹

Filon står altså også her i en mellomposisjon mellom Paulus og Epiktet. Med det mener jeg at han både er preget av jødisk tenkemåte, jf. tanken om at livets gleder er velsignelser fra Gud, samtidig som han også er preket av den greske (stoiske) tanken om måtehold, dvs. å leve asketisk og nøye seg med lite.

Filon bruker også idrettsmetaforer for å illustrere dette, jf. *De agricultura* 119. Siden vi allerede har gjort rede for denne teksten i kapittelet om Filon, skal vi ikke gjennomgå den enda en gang her, men den må likevel nevnes som et eksempel på en tekst hvor Filon slår fast at den virkelige *αγων* ikke foregår på stadion, men i sjelen. Det er ikke en kamp mellom

¹⁵⁰ Huttunen, Niko. *Paul and Epictetus on Law: A Comparison*. London: T&T Clark, 2009:68

¹⁵¹ Philo, Loeb vol 3: 89.

boksere, eller et løp, nei det er ὁ Ολυμπιακός ἐνδικῶς ἱερός.¹⁵² Den eneste olympiske konkurransen som virkelig er hellig, det er den daglige kampen mellom ἀρεταί og ἡδοναί.

Paulus snakker også mye om kampen mot begjæret, men mens Filon og Epiktet taler om kampen mot ἡδονή, bruker Paulus oftest uttrykket ἐπιθυμία. Dette substantivet oversettes vanligvis som lyst eller begjær, og brukes nesten utelukkende i negativ sammenheng i Det nye testamente. Ordet ἡδονή brukes lite i NT, og kun én gang i de paulinske brev (Tit 3,3). Så vidt jeg kan se, er ἡδονή og ἐπιθυμία å forstå som synonymmer, og de sidestilles i Tit 3,3. Begge oversettes også til norsk med begjær.

Men selv om Filon og Epiktet bruker andre begreper enn Paulus, er likevel saken den samme. De er alle enige om at man skal kjempe mot begjæret og undertrykke kjødets lyster.

6.5 Bruken av løpsmetaforer

Et annet fellestrekk for Paulus, Epiktet og Filon er at alle bruker løpsmetaforer. Stadionløp (σταδῶδρομος) og langdistanseløp (δολιχος) nevnes av Filon. Paulus bruker også løp. Men han skiller seg ut ved å omtale løping mer positivt enn de andre.

Både Filon og Epiktet påpeker hvor meningsløs løping egentlig er. Dette ser vi for eksempel hos Filon i *De agricultura* 115, hvor Filon påpeker at alle dyr er raskere enn selv den best trente olympiske løper. Vi ser det også hos Epiktet i *Encheiridion* 29/*Discourses* 3.15, hvor han påpeker at olympiske utøvere utsetter seg for store lidelser for å kanskje risikere å tape; underforstått så synes han ikke det er verdt det. Paulus derimot, presenterer den olympiske løperen som et forbilde for de troende.

Mens Epiktet synes å mene at det er unødvendig selvplaging når idrettsmennene ofrer alt for sporten, så holder Paulus fram nettopp denne offerviljen som et eksempel til etterfølgelse. De troende skal også ofre alt (παντα ἐνγρατευεται) for å vinne den uforgjengelige seierskrans (ὁ στεφανος ἀφθαρτος).

¹⁵² Peder Borgen, Kåre Fuglseth, and Roald Skarsten, *The Works of Philo: Greek Text with Morphology*, Logos Bible Software 2005: *De agricultura* §119

Alle er imidlertid enige om at det er en konkurranse som er viktigere enn konkurransen på stadion, nemlig kampen mot ἡδονή og Επιθυμία.

I Filipperbrevet skriver Paulus også at han håper at filipperne blir frelst, "så han ikke har løpt forgjeves" (Fil 2,16). Dette bildet er interessant fordi han her framstiller seg selv som løperen, og ikke bare som treneren eller tilskueren, slik som i de andre tekstene hvor han nevner løping. Paulus skiller seg også her fra Epiktet og Filon, siden ingen av dem framstiller seg selv som løperen. Dette er en grunn til at blant annet Harris, i boken *Greek Athletes and Athletics*,¹⁵³ mener at det er mulig at Paulus selv drev med løping. Dette er imidlertid en ren hypotese som vi ikke har noen mulighet til å bevise, men Harris mener det er en sannsynlig teori.¹⁵⁴

Angående løping, så har Filon gjennomgående de mest detaljerte løpsmetaforene. For eksempel *De Migratione Abrahami* 133, hvor Filon skriver:

[133] If, however, as he goes on his way, he neither becomes weary, so that he gives in and collapses, nor grows remiss, so that he turns aside, now in this direction, now in that, and goes astray missing the central road that never diverges; but, taking the good runners as his example, finishes the race of life without stumbling, when he has reached the end he shall obtain crowns and prizes as a fitting guerdon.¹⁵⁵

Her er det tydelig at Filon har vært til stede på mange løp, siden han har med detaljer som at løpere som regel snubler underveis. Dette var ofte et problem når løperne skulle snu i enden av stadion, hvor alle skulle snu rundt den samme stolpen.¹⁵⁶ En så detaljert løpsbeskrivelse har hverken Paulus eller Epiktet i sine skrifter, men det er ikke sikkert vi skal legge for mye vekt på denne forskjellen. Det er nemlig mitt inntrykk at også Paulus har en del kjennskap til løping, men han omtaler ikke sporten like detaljert som Filon. Paulus' fokus ligger nemlig egentlig ikke på løpingen, men på frelsen. Løpingen, boksingen og krigen er bare bilder Paulus bruker for å illustrere det virkelige poenget, nemlig at de troende må kjempe for å nå frelsen, ikke bare for seg selv men også, ja kanskje heller først og fremst, for at de andre skal nå frelsen.

¹⁵³ Harris, H. A.: *Greek Athletes and Athletics*, Westport, Conn: Greenwood, 1979:133

¹⁵⁴ Harris 1979:135

¹⁵⁵ Philo, Loeb vo. 4:209.

¹⁵⁶ Harris, H. A.: *Sport in Greece and Rome* (1972) Cornell University Press: 32

6.6 Helter som forbilder

I kampen mot ἡδονή peker Epiktet på Herakles (Ἡρακλῆς), eller Herkules (hans romerske navn) som han er bedre kjent som på norsk, som forbilde. Herkules var en gresk halvgud som var kjent for sin enorme styrke og sitt store mot, og det er mange legender knyttet til ham.¹⁵⁷ Han var også et særlig forbilde for idrettsfolk, og også gymnasiene og palestraenes beskytter.¹⁵⁸

Filon derimot, har patriarken Jakob som forbilde. Jakob blir av Filon tolket som en idrettsmann, nærmere bestemt som en bryter, ettersom han i 1 Mos 32 kjemper med Gud, og får det nye navnet Israel. Jakob blir av Filon framstilt som symbolet på slit og framgang.¹⁵⁹

Paulus har ikke noen referanse til noen bibelske eller mytologiske personer i idrettssammenheng, og skiller seg på dette punktet fra Filon og Epiktet.

6.7 Individet versus fellesskapet

Dette vil jeg si er hovedforskjellen på Paulus på den ene siden, og Filon og Epiktet på den andre siden. De to sistnevnte fokuserer nesten utelukkende på enkeltmennesket, mens Paulus har fokus på fellesskapet.

For Paulus handler alt om at *de svake* i menigheten skal bli frelst, og han er villig til å ofre alt for at så skal skje. For Epiktet og Filon derimot, er fokuset: Hvordan kan *jeg* få et godt liv.

Filon har i noen grad en parallell til Paulus' frelsesfokus. Galloway skriver i *Freedom in the Gospel*¹⁶⁰ om Filons fokus på frihet (ἐλευθερία) og å bli fri (ἐλευθερος). Filon mener at den dydige, den gode og den vise mann er fri, men at et slikt menneske er vanskelig å finne.¹⁶¹ Han mener essenerne, en jødisk sekt som bodde i et slags kloster ved Dødehavet, er det

¹⁵⁷ *Britannica Academic*, s.v. "Heracles," accessed November 14, 2018, <https://academic.eb.com/levels/collegiate/article/Heracles/40091>.

¹⁵⁸ Cartwright, Mark. "Gymnasium." *Ancient History Encyclopedia*. Last modified May 09, 2016. <https://www.ancient.eu/Gymnasium/www.ancient.eu/Gymnasium/>

¹⁵⁹ Galloway, Lincoln E.: *Freedom in the Gospel: Paul's Exemplum in 1 Cor 9 in Conversation with the Discourses of Epictetus and Philo*, Peeters, Leuven 2004, 130

¹⁶⁰ Se forrige fotnote.

¹⁶¹ Galloway 2004:140

samfunnet som er nærmest friheten, men de representerer bare den praktiske dimensjonen av friheten, og mangler den kontemplative dimensjonen.¹⁶²

Paulus sier derimot at han er "fri og ingen underlagt" (1 Kor 9,19), men at han har gjort seg til alles tjener, for at så mange som mulig kan bli frelst. Paulus oppfordrer altså til selvdisciplin og selvfornektelse for de andres, og ikke for sin egen skyld.

6.8 Soldatmotivet

En annen likhet mellom Paulus og Epiktet er at de begge bruker soldatmotivet som et bilde på å kjempe mot begjæret. Paulus bruker blant annet soldatmotivet i Fil 1,27ff, hvor han snakker om å kjempe for evangeliet, som en idrettsmann og som en soldat.

Også i Pastoralbrevene brukes soldatmotivet flere ganger, blant annet i 1 Tim 1,18 og 6,12 og i 2 Tim 4,6-8. Forfatteren av Pastoralbrevene kombinerer idretts- og krigsmotivet som en metafor for etterfølgelse av Kristus. Dette er nært beslektede motiver, siden *ἀγων*, både kan bety konkurranse og kamp. Epiktet bruker også soldatmotivet (blant annet i *Discourses* 1.14 og 3.22), og sier at man skal sverge ed til Gud¹⁶³, akkurat som soldatene sverger ed til keiseren.¹⁶⁴ Vi finner også soldatmotivet brukt hos Filon, f. eks. i *De ebrietate* 75-76.¹⁶⁵

Siden både Paulus, Epiktet og Filon bruker soldatmotivet, kan det tyde på at Paulus var inspirert av stoisk filosofi. Pfitzner¹⁶⁶ påpeker imidlertid at det er en forskjell i hvordan Paulus bruker soldatmotivet og hvordan det brukes i gresk-romersk filosofi. Han sier at mens de stoiske filosofer oppfordrer til selvdisciplin for ens egen skyld, så oppfordrer de paulinske brev til selvdisciplin for Kristi skyld.¹⁶⁷

Som jeg tidligere har påpekt, synes jeg generelt å se, i likhet med Pfitzner, denne grunnleggende forskjellen mellom Paulus og Epiktet. Når det gjelder soldatmotivet vil jeg

¹⁶² Galloway 2004:140-41

¹⁶³ Når Epiktet skriver Gud (Θεός), sikter han til Zevs

¹⁶⁴ Loeb Epictetus vol 1:105

¹⁶⁵ Loeb Philo vol. 3:355ff

¹⁶⁶ Pfitzner 1967:169

¹⁶⁷ Pfitzner 1967:169

imidlertid hevde at de står nærmere hverandre enn Pfitzner hevder. Som allerede nevnt, sier nemlig Epiktet i *Discourses* 1.14 at man skal underordne seg Gud slik en soldat underordner seg keiseren. Dette er veldig tett opp til det paulinske (evt. deuteropaulinske) bildet av evangelisten Timoteus som Kristi soldat. Jeg mener dette eksempelet viser at Epiktet kanskje ikke er så egosentrisk som han synes ved første øyekast.

På den annen side kommer Epiktets egosentriske fokus også fram i fortsettelsen på det allerede nevnte avsnittet; han avslutter nemlig *Discourses* 1.14 med å si:

Out there men swear never to prefer another in honour above Caesar; but here we swear to prefer ourselves in honour above everything else.¹⁶⁸

Vi ser altså at Epiktet og Paulus bruker samme metafor, soldaten, men at de tolker den forskjellig, noe som henger sammen med at de har ganske forskjellig verdensbilde. Epiktet, og også Filon, fokuserer på livet her og nå, mens Paulus har et mer eskatologisk fokus.¹⁶⁹

6.9 Konklusjon

For å oppsummere så kan vi si at Filon, Epiktet og Paulus er tre svært forskjellige forfattere, som likevel har flere ting felles. Alle er opptatt av idrett, og alle er opptatt av å leve moralsk og kjempe mot begjæret. Alle tror også at det finnes en Gud. Men de har svært ulikt gudsbilde, og ulikt forhold til sin Gud. Epiktet er greker og tror på Zevs (og i mer eller mindre grad resten av de olympiske guder), Filon er jøde og tror på Israels Gud. Paulus er også jøde, men han tror også på Jesus og følger ham som sin Herre (κύριος). Paulus skiller seg dermed ut ved å ikke være sin egen herre, men å ha Kristus som sin Herre.

Den andre hovedforskjellen mellom Paulus på den ene siden, og Filon og Epiktet på den andre siden er synet på enkeltmennesket i forhold til fellesskapet. Epiktet og Filon har alltid enkeltmennesket i sentrum, mens Paulus setter fellesskapet foran individet. Dette vil jeg si er hovedforskjellene mellom Paulus, Epiktet og Filon.

¹⁶⁸ Loeb Epictetus vol 1:105

¹⁶⁹ Dette ser vi blant annet eksempler på i 2 Kor 5,1ff og Fil 1,21ff, hvor Paulus tydelig gir uttrykk for at han lengter etter å komme hjem til Herren

7 Konklusjon

Vi har nå sett på bruken av idretts- og kampmetaforer hos Epiktet, Filon og i *corpus paulinum*. Vi har sett at det er mange likheter, men også mange forskjeller. Likhetene går først og fremst på at alle oppfordrer til å kjempe mot begjæret og lystene. Forskjellen ligger først og fremst i synet på *hvorfor* man skal kjempe mot begjæret og streve etter å leve moralsk. Her er det særlig Epiktet som skiller seg ut, ettersom han mener at hensikten med å leve moralsk kun er å få et best mulig liv for seg selv. Paulus derimot, og i noen grad også Filon, mener at hensikten med å leve moralsk er å ta vare på fellesskapet. Paulus sier nemlig rett ut at han ikke søker sitt eget beste, men alle de andres beste (1 Kor 10,33).

Videre har vi også sett at et fellestrekk hos alle tre forfatterne er kampen for å leve etter dydene, og ikke begjæret. Måten Epiktet, Filon og Paulus omtaler dydene (ἀρεταί) og begjæret (ήδονή) viser at de alle står i en felles, hellenistisk tradisjon, som tydelig er preget av stoicismen. Denne komparative studien viser også en overraskende likhet mellom Epiktet på den ene siden, og Paulus og Filon på den andre siden i synet på Gud. Epiktet, som er greker, synes nemlig, i likhet med Paulus og Filon, som begge er jøder, å tro på en personlig gud, som han omtaler som θεος (gud) i entall.

Forøvrig har jeg, ut fra det jeg har kunnet finne av litteratur om emnet, ikke kunnet påvise at det er noen direkte sammenheng mellom Filon, Paulus og Epiktets bruk av lignende litterære motiver. Det er lite sannsynlig at noen av dem har lest hverandres skrifter¹⁷⁰, og det at de bruker lignende metaforer fra idretten og det militære skyldes etter alt å dømme at de alle levde i den gresk-romerske verden og alle var sterkt preget av den greske, agonistiske kultur. Mange har imidlertid påpekt at det er enkelte likheter i Epiktet og Paulus' skrivestil, men det skyldes nok at de begge ble opplært i gresk retorikk, og ikke at Epiktet, som levde senere enn Paulus, kjente til Paulus' skrifter.

Angående bruken av idrettsmetaforer så vil jeg si at vi ser store likheter mellom alle tre forfatterne i bruken av disse metaforene, men også primært én viktig forskjell. Alle tre viser, riktignok i noe varierende grad, kjennskap til de ulike olympiske idrettene, og alle bruker

¹⁷⁰ Hawthorne, Gerald F: *Dictionary of Paul and His Letters*, InterVarsity, Downers Grove, Illinois, 1993: 717

idrettsmetaforer for å skildre kampen mot begjæret. Paulus skiller seg imidlertid klart ut fra de andre ved at han tolker idrettsmetaforene i et eskatologisk perspektiv.

For mens Epiktet og Filon tolker seierskransen som et symbol på seieren over ήδονή, er "den uforgjengelige seierskrans" (ó στεφανος άφθαρτον) et symbol frelsen, og et tegn på oppstandelsen og det evige liv som de troende skal leve sammen med Kristus. Dette vil jeg si er den viktigste forskjellen mellom Paulus på den ene siden, og Epiktet og Filon på den andre.

Jeg kan dermed også slå fast at jeg har fått bekreftet min hypotese om at Paulus' bruk skiller seg fra Filon og Epiktets bruk av idrettsmetaforer.

Jeg vil derfor konkludere denne oppgaven med å si at Paulus har en særegen tolkning av et ganske vanlig motiv i gresk, filosofisk litteratur fra 1. og 2. århundre etter Kristus.

8 Litteratur

Arrianus, Flavius: *The Discourses as Reported by Arrian, The Manual, and Fragments: In Two Volumes: 1: Discourses, Books I and II*, oversatt av W. A. Oldfather, *The Loeb Classical Library*, Cambridge, Massachusetts, Harvard University Press, 1925

Arrianus, Flavius: *The Discourses as Reported by Arrian, The Manual, and Fragments: In Two Volumes: 2: Discourses, Books III and IV ; The Manual ; and Fragments*, oversatt av W. A. Oldfather, *The Loeb Classical Library*, Cambridge, Massachusetts, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, 1928

Bibelen , Det norske bibelselskap, 1978/85, Oslo

Bibelen : Den hellige skrift, Det norske bibelselskap, 2011, Oslo

Borgen, Peder, Kåre Fuglseth, and Roald Skarsten: *The Works of Philo: Greek Text with Morphology*, Bellingham, Washington, Logos Bible Software, 2005

Britannica Academic, s.v. "Resurrection," accessed December 6 2018, <https://academic.eb.com/levels/collegiate/article/resurrection/63298>

Broneer, Oscar. "The Apostle Paul and the Isthmian Games." i *The Biblical Archaeologist* (vol. 25), 1962, s. 2-31

Cartwright, Mark. "Ancient Olympic Games," *Ancient History Encyclopedia*. Last modified March 13, 2018. https://www.ancient.eu/Olympic_Games/

Concannon, Cavan W: "'Not for an Olive Wreath, but Our Lives': Gladiators, Athletes, and Early Christian Bodies" i *Journal of Biblical Literature*, vol. 133, 2014, s. 193-214

Den hellige skrift Bibelen, Det norske bibelselskap, 1930, Oslo

Dutch, Robert S.: *The Educated Elite in 1 Corinthians: Education and Community Conflict in Graeco-Roman Context*, London, T & T Clark, 2005

Eidem, Erling: *Pauli bildvärld: Bidrag till belysande af apostelns omgivning, uttryckssätt och skaplynn*, Lund, Lindstedt, 1913

Epictetus. *The Works of Epictetus: His Discourses, in Four Books, the Enchiridion, and Fragments*, edited by Thomas Wentworth Higginson. Medford, Massachusetts, Thomas Nelson and Sons, 1890

Fee, Gordon D.: *God's Empowering Presence: The Holy Spirit in the Letters of Paul*, Peabody, Massachusetts, Hendrickson, 1994

Filon: *Philo*, oversatt av F. H. Colson, G. H. Whitaker, and J. W. Earp. Vol. I–X, *The Loeb Classical Library*. London; England; Cambridge, Massachusetts, William Heinemann Ltd; Harvard University Press, 1929–1962

Fitzmyer, Joseph A.: *First Corinthians: A New Translation with Introduction and Commentary*, Anchor Yale Bible Commentaries. New Haven, Connecticut, Yale University Press, 2008

Galloway, Lincoln E.: *Freedom in the Gospel: Paul's Exemplum in 1 Cor 9 in Conversation with the Discourses of Epictetus and Philo*, Leuven, Peeters, 2004

Grant, Frederick Clifton. "St. Paul and Stoicism" i *The Biblical World*, vol. 45, 1915, s. 268-281

Harris, H. A.: *Greek Athletes and Athletics*, Greenwood, Westport, Connecticut, 1979

Harris, H. A.: *Greek Athletics and the Jews*. Cardiff: Univ. of Wales Press, UK, 1976

Hawthorne, Gerald F., Ralph P. Martin, and Daniel G. Reid.: *Dictionary of Paul and His Letters*. Downers Grove, Illinois, InterVarsity, 1993

Hays, Richard B. *First Corinthians*. Interpretation: A Bible Commentary for Teaching and Preaching. Louisville, Kentucky, John Knox Press, 1997

Hognestad, Olav. *Løpet og seierskransen: Sportsuttrykk og sportsbilder i Det nye testamente med bakgrunn i antikkens sport*, Trondheim, Tapir, 1994

Joubert, Stephan. "1 Corinthians 9:24-27: An Agonistic Competition?" i *Neotestamentica*, vol. 35, 2001, s. 57-68

Kamesar, Adam: *The Cambridge Companion to Philo*, Cambridge, England, Cambridge University Press, 2009

Knight, George W.: *The Pastoral Epistles: A Commentary on the Greek Text*, Grand Rapids, Michigan, Eerdmans, 1992

Krentz, Edgar: "Paul, Games and the Military," i Sampley, J.: *Paul. Paul in the Greco-Roman World: A Handbook*, Harrisburg, Pennsylvania, Trinity Press, 2003

Liddell, Henry George: *A Greek-English Lexicon*, Oxford, Clarendon Press, 1996

Long, A.A.: *Epictetus: A Stoic and Socratic Guide to Life*, Oxford, England, Clarendon, 2002

Marshall, I. Howard, with Philip H. Towner, *A Critical and Exegetical Commentary on the Pastoral Epistles*, Edinburgh, T.&T. Clark, 1999

Martin, Ralph P., *2 Corinthians*, Waco, Texas, Word Book Publisher, 1986

Mounce, William D.: *Pastoral Epistles*, Nashville, Tennessee, Thomas Nelson Publisher, 2000

Nestle-Aland, *Novum Testamentum Graece*, 28. revidierte Auflage, Stuttgart, Deutsche Bibelgesellschaft, 2012

Oden, Thomas C. *First and Second Timothy and Titus*, Louisville, Kentucky, John Knox Press, 1989

Pfifner, Victor C.: *Paul and the Agon Motif: Traditional Athletic Imagery in the Pauline Literature*, Leiden, E. J. Brill, 1967

Polybius: *The Histories*, Vol. 5, oversatt av Paton, W.R, *The Loeb Classical Library*, Cambridge, Massachusetts, Harvard University Press, 1926

Robertson, Archibald: *A Critical and Exegetical Commentary on the First Epistle of St Paul to the Corinthians.*, 2nd. ed. Edinburgh: Clark, 1914

Schaus, Gerald P., and Stephen R. Wenn: *Onward to the Olympics: Historical Perspectives on the Olympic Games*, Waterloo, Ontario, Wilfrid Laurier University Press: Canadian Institute in Greece, 2007

Seland, Torrey: *Reading Philo: A Handbook to Philo of Alexandria*, Grand Rapids, Michigan, Eerdmans, 2014

Stephen G. Miller, *Arete: Greek Sports from Ancient Sources*, Berkley, California, University of California Press, 2012

Swanson, James. *Dictionary of Biblical Languages with Semantic Domains: Hebrew (Old Testament)*, Oak Harbor, Washington State, Logos Research Systems, Inc., 1997

Swanson, James, *Dictionary of Biblical Languages with Semantic Domains: Greek (New Testament)*, Oak Harbor, Washington State, Logos Research Systems, Inc. 1997

Tate, W. Randolph. *Biblical Interpretation: An Integrated Approach*, Peabody, Mass: Hendrickson, 2008

The Holy Bible: English Standard Version, Crossway Bibles, Wheaton, Illinois, 2016

Thiselton, Anthony C.: *The First Epistle to the Corinthians: A Commentary on the Greek Text*, Grand Rapids, Michigan, W.B. Eerdmans, 2000

Tjønneland, Eivind. (2018, 20. februar). Arete. I *Store norske leksikon*. Hentet 12. oktober 2018 fra <https://snl.no/arete>.

Stoisk Filosofi. (2011, 21. november). I *Store norske leksikon*. Hentet 12. oktober 2018 fra https://snl.no/stoisk_filosofi.

Wall, Robert W. and Richard B. Steele: *1 and 2 Timothy and Titus* Grand Rapids, Michigan, Eerdmans, 2012

Wehus, Glenn: *Teologi og antropologi hos Epiktet: En studie av relasjonen mellom Gud og mennesker belyst gjennom litterære bilder og direkte tale*, Masteroppgave ved Universitetet i Oslo, Oslo 2006

Williams, David J.: *Paul's Metaphors: Their Context and Character*, Peabody, Massachusetts, Hendrickson, 1999

Witherington, Ben: *Conflict and Community in Corinth : A Socio-rhetorical Commentary on 1 and 2 Corinthians*, Grand Rapids, Michigan, W.B. Eerdmans, 1995

Yonge, Charles Duke with Philo of Alexandria. *The Works of Philo: Complete and Unabridged*. Hendrickson, Peabody, Massachusetts, 1995